

Vysoká škola báňská - Technická univerzita Ostrava
Fakulta elektrotechniky a informatiky

SOCIOLOGIE

Mgr.Ing.Vojtěch Mičan

Ostrava 2005

© Mgr. Ing. Vojtěch Mičan

Katedra společenských věd
Fakulta elektrotechniky a informatiky
VŠB – Technická univerzita Ostrava

1. VZNIK SOCIOLOGIE A PRŮMYSLOVÁ SPOLEČNOST

1.1. Vznik sociologie

Čas ke studiu: 10 minut

Cíl Po prostudování tohoto odstavce budete umět

- definovat sociologii
- popsat jak sociologie vznikla

Výklad

Co nám říká pojem "sociologie"?

Význam slova „sociologie“:

socio - logie
lat. socius = řec. logos =
druh, přítel slovo, věda
socialis = společenský

Volně, doslovně by tedy mělo jít o vědu o společnosti.

Jenže: 1. Co to je společnost? Společnost jako takovou nikdo neznáme, je to příliš abstraktní.

Naopak první sociologové i my žijeme v nějakém státě, v jehož hranicích existuje jisté společenské uspořádání (obyvatelstvo, určitý druh osídlení, orgány správy, obrany, policie, vzdělávání, zdravotnictví, průmyslu, kultury atd.). Známe i menší společnosti, menší komplexy, jež zkoumá sociologie. Jedná se o regionální společnosti, o rodinu, společenské skupiny všeho druhu: studijní, pracovní, zájmové... Určitou společnost vytvářejí i 3, resp. 2 lidé.

2. Co to znamená, že sociologie je vědou?

a) Lze říci, že stejně jako ve fyzice, chemii, matematice je i v sociologii nutná určitá vyšší laťka než v běžném poznání - všechny vědy usilují o soustavnost, systematickosti, snaží se na podkladě poznatků, které získávají a zpracovávají dospívají k určitým užitečným závěrům.

Od vyjmenovaných exaktních věd se však sociologie výrazně liší tím, že předmět jejího zájmu neleží někde „objektivně“ mimo nás. Každý jsme už od peřinky tvorem společenským. Jakmile nabýváme rozumu, jsme součástí nějakého lidského uspořádání a jsme nutně nějak zaangažovaní. Tuto vědu tedy nemůžeme dělat tzv. „objektivně“. I stupněm složitosti jejího „předmětu“ jde o vědu velmi složitou. Existuje v ní tedy velké množství možných přístupů.

□ Jak sociologie vznikla

Kdy a kde sociologie vznikla?

Především vznikla až v určitém stádiu vývoje - po vzniku většiny ostatních věd a to v době, kdy jsou konkrétní státní společnosti ve velké krizi. V první polovině 19.století pokročil rozpad tradiční /převážně zemědělské/ společnosti s její staticností, vázaností na půdu a tudíž i značnou stabilitou. **Vzniká nová průmyslová společnost.** Nejrychleji tento proces probíhá v Anglii, pak ve Francii a na území dnešního Německa. Ideje o nutnosti změny uspořádání lidské společnosti však našly nejurodnější půdu ve Francii (sociální utopisté, racionalisté, encyklopedisté - v r.1789 i díky tomuto vlivu Velká francouzská revoluce). I zakladatel sociologie - Auguste Comte - byl několik let sekretářem známého utopického socialisty Saint Simona . Název sociologie používá Comte pro vědu o společnosti okolo r.1840 ve svém 6 svazkovém díle „Kurz pozitivní filosofie“. V češtině slovo pozitivní znamená „kladný“, Comte však měl na mysli něco úplně jiného. Jde tedy přesněji o pozitivistickou metodu a pak i pozitivistickou sociologii. Comte se původně věnoval přírodním vědám a tak se domnívá, že i o společenských jevech lze podobně jako v tehdejších přírodních vědách sbírat přesné, exaktní, pozitivní údaje. Bude-li jich dostatek a dobře se zpracují, bude možno formulovat i přesné zákonitosti o těchto jevech. Využitím těchto zákonitostí bude možné i docela přesně řídit společnost a odvrátit tak řadu krizových jevů a vyhnout se i dalším revolucím.

Shrnutí pojmů 1.1.

Sociologie je /zjednodušeně řečeno/ věda o společnosti.

Průmyslová společnost.

Otázky 1.1.

1. Proč vyžaduje sociologie jiný přístup než exaktní vědy?
2. Jaká byla společnost v evropských zemích před průmyslovou společností?

1.2. Velká společenská transformace

Čas ke studiu: 15 minut

Cíl Po prostudování tohoto odstavce budete umět

- Popsat mechanismus vzniku průmyslové společnosti

Výklad

Co znamenala ta v nadpise zmíněná velká společenská transformace (autorem tohoto termínu je sociolog Polányi), tento velký společenský přechod?

Především je třeba ujasnit, co se děje z hlediska typu společnosti. Mění se feudální /středověký/ typ společnosti na typ společnosti průmyslové /moderní, novověké/. Proč se to děje? Narůstá poznání, rozvíjí se výroba. První manufaktury a továrny. Co je ale při přechodu od malovýroby k **velkovýrobě** nutné?

Peníze / kapitál/ - za ně podnikatel /bohužel většinou nikoliv humánní/ nakoupí:

Suroviny /třeba vlnu/... dlouho nikdo netušil, že posléze dojde ke skupování velkých částí

PŘÍRODY /příkladem dnes mohou být Amazonské pralesy/

Pracovní síly ... ke koupi je vcelku od počátku silné disponování s **ČLOVĚKEM**

Stroje, zařízení, budovy

A vyrobí velké množství výrobků.

Dokud bylo výrobků málo, lehce se prodaly na místních trzích. S růstem jejich počtu postupně nestačí trh ani ve státě, hledají se stále větší trhy a to po celém světě. Sociologové dnes hovoří o tom, že průmyslová velkovýroba vede ke generalizaci trhu – tu lze považovat za předzvěst globalizačních tendencí.

Lidé ve velkovýrobě mají napřed minimální mzdy, posléze zákonitě rostou - aby lidé mohli nakupovat. Nakup stále roste – roste i spotřeba, **konzum**. Proces se uzavírá, podnikatel, kapitalista získává zisk, který chce ještě zvětšit. Proto zvětšuje výrobu – ta stále roste ve všech možných parametrech - vzniká v podstatě **neřízená, neuspokojivá konzumní společnost.**

Shrnutí pojmů 1.2.

Velká společenská transformace, velkovýroba, konzum, neřízená konzumní společnost.

Otázky 1.2.

1. Proč lidé dlouho nepoznali důsledky velkovýroby na stav přírody?
2. Jaké jsou klady a jaké zápory průmyslové společnosti?

2. SOCIÁLNÍ INTERAKCE

2.1 Z pohledu sociologie

Čas ke studiu: 20 minut

Cíl Po prostudování tohoto odstavce budete umět

- rozlišit dvě krajní polohy interakce mezi lidmi
- popsat vlastnosti směny a darování

Výklad

Společenská interakce probíhá někde mezi dvěma krajními polohami - darováním a směnou. Směna vychází především ze společného jmenovatele ekonomické hodnoty - peněz. Tento společný ekvivalent převažuje v euroamerické civilizaci od renesance.

Znázorníme výše zmíněné 2 krajní polohy interakce mezi lidmi následovně:

S M Ě N A

Příklad: Potřebuji si půjčit třeba 100 tis. Kč

b a n k a

- prověrka obecné schopnosti vrátit (zaměstnání, příjem, ručitelé...atd.)
- neosobní jednání řízené předpisy směny

D A R O V Á N Í

sourozenec, přítel

- půjčí mi pro mou hodnotu člověka
- osobní jednání řízené "láskou"

Rozdíly

Dohoda směny

- lidské individuální vlastnosti nezajímavé, zájem o JEDNÁNÍ
- zisk v penězích

Dohoda nezištná

- uznání lidství, POTŘEBY
- zisk morální až po čistou nezištnost

Americký sociolog Talcott Parsons uvádí pro dané krajní polohy následující protiklady ve vzorcích chování:

1. kvalita konání	-	kvalita vztahu
2. univerzalizmus, zájem jen o obecné	-	partikularizmus - zájem o jedinečného člověka
3. specifičnost "případu"	-	neohraničenost vztahu
4. afekt - cit, emoce
je neutrální	-	citový vztah existuje
většinou silný

Velké množství interakcí mezi lidmi se řídí obecnými pravidly směny. Tyto interakce se většinou odehrávají v moderních institucích (banky, podniky či firmy v průmyslu, zemědělství, služby, organizace zdravotnické, v oblasti státní správy, vzdělávání, kultury atd), ale i v bezprostředním styku mezi lidmi. Kontext jednání při směně je převážně neosobní.

Oproti tendenci růstu neosobních vztahů v moderní společnosti se projevila řada pokusů o zakládání společenských enkláv se vztahy osobního typu. Rozmanité formy komun vzni-

kaly zvl. v 60-tých letech 20.století. Dodnes jich existuje jen malý počet. Významnějším moderním příkladem života v komunitě byly a jsou izraelské kibucy (v současné době jich je v Izraeli asi 240 a mají dohromady nad 100 tisíc členů).

Moderní člověk se stále více pohybuje ve vztazích typu směny a plní stále více různých společenských rolí. To vede často k pocitu, že nikde není úplně sám sebou, nikde není úplně "doma". Sociolog Georg Simmel hovoří v této souvislosti o hledání sjednocení, sebeidentity. Jiný sociolog Niklas Luhman zdůrazňuje, že toto svědčí o potřebě lásky. O potřebě být brán jako jedinečná, s nikým nesrovnatelná osoba. Snad s větší naléhavostí než v minulosti se člověk ptá druhého: "Rozumíš mi, opravdu mi rozumíš?" Čím je člověk jedinečnější, tím více potřebuje společenské potvrzení této jedinečnosti /sám si ho dát nemůže/. Jak toho lze dosáhnout? Řádně jediné vztahem lásky, vzájemnosti.

Omezíme-li se na vztah mezi dvěma lidmi (zvl. mezi mužem a ženou), pak vytváření úplné vzájemnosti je úkolem na celý život. Proč? Jedná se vždy o jedince nesmírně rozdílné (genetika, biografie, odlišné soubory zkušeností a očekávání...). Pokud má jít o skutečné vzájemné porozumění, nalezení smyslu života druhého - a jeho potvrzení - , musí dojít k trvalému pohybu uvnitř i mezi osobnostmi, k velkému přeuspořádání dvou rozdílných světů /vesmírů/. Pokud k této trvalé pozitivní interakci nedojde, pak lidé více či méně na plnou vzájemnost rezignují (ať už se rozejdou či ne).

Bez vzájemnosti nutně dochází k přesunu do oblasti směny. Bez lásky a identity člověk nemůže žít a proto si ji chce koupit: prostituce, psychoterapie, drogy, rostoucí konzum, zločin. Velké množství lidí v moderní /či "postmoderní"/ společnosti si nevytváří svou identitu jedinečně úsilím vlastního osobního života, ale skládá si mnohem pohodlněji jakousi "jakoby" /pseudo/ identitu z určitých "prefabrikovaných" dílců, které nabízí současná společnost. Provádí to tak, že vybírají z televize, časopisů, videoprogramů, domnělého či skutečného životního stylu "hvězd a hvězdiček" /zpěváci, herci, sportovci, manekýnky a manekýni, podnikatelé, politici, boháči atd atd/, určité obrazy, symboly, jakési výstřižky životního stylu a ty si složí jako fotomontáže, koláže či mozaiky. Sociologové pro tyto poslepované náhražky identity používají termín **IDENTIKIT**.

Každý člověk se ve společnosti dostává do stále většího množství vztahů a v těchto vztazích vytváří svou identitu. Přitom stále platí následující základní vlastnosti vztahů:

<u>směny</u>	a	<u>lásky</u>
- jsou neosobní		- jsou osobní
- jsou obecné		- jsou jedinečné
- hrozí sobectví		- nárok vzájemnosti
- týkají se celé osobnosti		- vyžadují celou osobnost.
- sex + peníze = konflikt		- eros + sex

Shrnutí pojmů 2.1

Směna, darování, vzájemnost, láska, identita, identikit

Otázky 2.1

1. Jak může člověk dosáhnout společenského potvrzení své jedinečnosti?
2. Proč dochází bez vzájemnosti /lásky/ k přesunu vztahu mezi lidmi do oblasti směny?

2.2 Z pohledu psychologie /psychoterapie/

Čas ke studiu: 30 minut

Cíl Po prostudování tohoto odstavce budete schopni

- definovat lásku pro praktické terapeutické účely
- rozlišit mezi láskou a zamilovaností
- popsat vytváření skutečného vztahu

Výklad

Nastíníme krátce základní poznatky o lidském osobním správném jednání, jednání v lásce podle amerického psychoterapeuta Scotta M. PECK-a. Bude nás zajímat zvl. jak rozlišíme co je láskou a co naopak ne?

Peck pro praktické terapeutické účely definuje lásku následovně:

Láska je vůle rozšířit své "já" ve prospěch duchovního růstu vlastního nebo cizího.

- 1 Láska je tedy spjata s rozšiřováním vlastní osobnosti.
- 2 Duchovní růst = růst ve vzdělávání, poznávání, citu, umění, příp. i v religiozitě
- 3 Definuje se účelem, cílem - a tím je duchovní růst. Podle toho v každém praktickém případě rozlišíme zda jde o lásku či ne - jaký je účel jednání (i podvědomý).
- 4 Jde o vývoj po spirále, evoluci, posouvání hranic.
- 5 Pochopitelně je zahrnuta sebeláska.
- 6 Hranice nelze posunout bez úsilí.
- 7 Slovo "vůle" znamená, že úmysl milujícího musí být tak silný, že přejde v čin. Jde totiž o reálnou volbu, o skutečné rozhodnutí. (nedostatečné je: "Měl bych, udělal bych ... atd).

□ Co je to zamilovanost?

První nezbytné rozlišení: zamilovanost se nerovná láska. Běžná řeč je zanesena značnými klamy v používání nesprávných termínů, vychází to ovšem z nesprávného myšlení. Jsou 2 specifické znaky zamilovanosti: sexuální motivace a pomíjivost.

Pro vysvětlení mechanismu zamilovanosti je třeba znát alespoň základní poznatky o vytváření našeho lidského "Já" /Ego/. Když se narodí dítě, maminka a druzí opatrovníci mu věnují dlouho mimořádnou pozornost, vyplňují mu doslova vše, co potřebuje (udržují ho v teple a suchu, mluví na ně, smějí se, reagují na jeho projevy). Zvláště mezi matkou a dítětem dochází zpravidla k nesmírně intenzivnímu vztahu, až k jakémusi splynutí 2 bytostí. Dítě se v prvním období svého života cítí jakoby vším obklopené a jako téměř všemohoucí. Po určité době (zejména jak se začne samostatně pohybovat) musí přijímat různá omezení - (na okno nesmíš, topení pálí, do zásuvky se nic nestrká...). Před dítě je postupně postavena určitá hranice a jak socializace pokračuje, je tato hranice stále přesněji vymezena.

Velmi podobné je to, když se dva lidé zamilují. Dochází ke vzájemné idealizaci, velmi intenzivní vazbě mezi dvěma bytostmi, jakoby se zhroutily hranice osobnosti, pro zamilované se mění i vztahy k okolnímu světu...

Běží čas, všední povinnosti a situace a dřív nebo později (v průměru zhruba za půl roku) se hranice pro každou osobu vracejí zpátky. Už spolu stále nemohou chodit a držet se za ruce... Vrátilo se "Já 1" a "Já 2" - zjistili že přes všechno jsou stále 2 nezávislí lidé.

Opět (podobně jako s tou vzájemností o níž hovořili sociologové) jsou před nimi dvě výrazné varianty: vytvářet skutečnou lásku nebo se rozejít.

Proč zamilovanost není láskou?

- většinou chybí vůle, uvědomělé rozhodování
- většinou chybí růst osobnosti - proč by se měly rozšiřovat hranice, když se zhroutily?
- Většinou chybí záměrná stimulace duchovního rozvoje /i tak se zdá, že se rozvíjejí až až/
Čím tedy zamilovanost skutečně je?

V podstatě jde o geneticky určené instinktivní složité chování..., které je známo u živých bytostí, zvl. u savců a které existovalo mnoho milionů let - a tudíž se ustálilo v genetickém /životním/ programu RODU HOMO.

Nebýt však této regrese k dětskému pocitu splynutí a všemohoucnosti, bylo by to se zachováním lidského rodu rozhodně horší než je tomu dnes.

□ Jak se vytváří skutečný vztah /a zvl. vztah lásky/?

Jaká je cesta od zamilovanosti ke skutečné lásce?

V psychologii se pro proces vytvoření vztahu (k čemukoliv) používá termín *katexe*.

Něco mne začíná přitahovat, postupně se zvětšuje můj zájem o daný "předmět", vzniká i závazek k němu - a to je právě katexe. Dochází-li ke katexi předmětu mimo nás, pak je tento předmět psychologicky zabudován do naší osobnosti. Velmi názorným příkladem může být vášnivý zahrádkář. Původně to byl třeba technik, člověk žijící léta ve městě bez zvláštního zájmu o přírodu. V určitém životním momentě ho napadne: Co kdybych si pořídil zahrádku? Začne hledat v inzerátech, pak si zahrádku koupí, začne se vyptávat zkušenějších lidí, co by tam měl první udělat, koupí si příručky, pomůcky, zařízení ... a vyvine se to třeba tak, že zatímco vždycky ve volné dny po ránu vylehával, teď začne hned po probuzení přemýšlet co se děje na jeho zahrádce a jak by se tam co nejrychleji dostal.

Zamyslíme-li se nad tím, co se s tím člověkem stalo, vidíme, že došlo k posunu hranic jeho "Já" - došlo k rozšíření osobnosti a s velkou pravděpodobností i k růstu v lásce.

Čím více člověk poznává, čím více jedná, čím více pracuje, k tím většímu rozšíření osobnosti, k tím většímu lidskému růstu u něho může dojít.

Jen stále rostoucí člověk udrží kontakt se stále se rozvíjejícím se světem. K jednotě člověka se SVĚTEM, k určitému splynutí s ním, nacházení tajemství osvícení, stavu dosažení vyšší úrovně existence – jakési "náhorní planiny" - k tomu všemu se dá dospívat jen přes růst osobnosti, trvalým úsilím.

Peck vytyčuje tuto tézi: "Nirvány čili trvalého stavu osvícení - čili skutečného duchovního růstu - lze dosáhnout jen trvalým pěstováním skutečné lásky".

Shrnutí pojmů 2.2

Láska, rozšiřování osobnosti, duchovní růst, zamilovanost, katexe.

Otázky 2.2

1. Jak byste Peckovu definici lásky vyjádřili jinými slovy?
2. Není zamilovanost určitým startovacím mechanismem?
3. K čemu všemu se dá přirovnat láska?
4. Co to je katexe něčeho mimo nás?

3. SOCIOLOGIE A JINÉ VĚDY, SOCIOLOGICKY MYSLET

3.1. Spolupráce mezi sociologií a příbuznými vědami, discipliny sociologie

Čas ke studiu: 15 minut

Cíl Po prostudování tohoto odstavce budete vědět

- s jakými vědami sociologie spolupracuje

Výklad

SOCIOLOGIE

Příbuzné vědy

Filosofické předpoklady, paradigmaty

filosofie, religionistika

Obecné sociologické teorie,
pojmy, metody

ekonomie, antropologie, psychologie,
historie, etnologie...

Teorie dílčích stránek
Společenské skutečnosti

demografie, právo, politologie, estetika,
jazykověda, medicína, pedagogika

Konkrétní disciplíny,
Dílčí teorie

metody a
techniky
získávání

matematika, statistika,
logika
umělá inteligence

Empirický výzkum

a zpracování dat

kulturní antropologie

Některé pojmy používané v sociologii: člověk - příroda - kultura, socializace a osobnost, sociologie aktéra a jednání, sociální skupiny a útvary, instituce - organizace - byrokracie, občanské iniciativy a sociální hnutí, sociální změna ...

Konkrétní, nejčastěji pěstované disciplíny sociologie:

- sociální stratifikace,
- pohlaví /sex/ a společenské role /gender/
- rasové a etnické skupiny
- makrosociologie /sociální změna, globální systémy/
- organizace, práce a podniku...
- politiky
- lidských sídel (města, venkova)
- sociální kontroly a deviantního chování
- práva a morálky
- kultury a umění
- volného času

- masmédií a masové komunikace
- vzdělání
- zdraví a nemoci
- životního cyklu, rodiny
- náboženství
- sportu, armády, literatury atd.

3.2. Běžné usuzování a sociologické usuzování

Čas ke studiu: 15 minut

Cíl Po prostudování tohoto odstavce budete vědět

- jaký je rozdíl mezi běžným a sociologickým usuzováním

Výklad

Co to je „common sense“?

Jde o termín používaný většinou tak jak je, v angličtině. Co znamená přeložen doslova? Slovíčko *common* znamená obecný, běžný, obvyklý a *sense* je smysl.

Celé spojení *common sense* /CS/ však nemůžeme otrocky překládat, protože má svůj zvláštní význam. Na BBC ho např. překládají „zdravý rozum“, ale v češtině jsou lepší překlady např. „selský rozum“ nebo „běžný úsudek“.

Co se ale CS myslí? Každý člověk získává od svého narození při svém kontaktu a věcmi a lidmi /při své socializaci/ určité chápání věcí a vztahů – a tedy i lidí a společnosti kolem sebe. Tedy každý máme svůj CS.

Problémy s CS se zvláště vyhrocují v rozvinuté společnosti. Špičkové exaktní vědy a technika v mnoha oblastech jakoby CS nepotřebovaly. V některých oblastech je to zvl. zjevné např. co může říci CS bez mikroskopu o bakteriích, virech apod. nebo co může říci CS o vesmíru bez dalekohledů, teleskopů apod. přístrojů – člověk určité jevy svými smysly nezjistí a tedy o nich nemůže ani uvažovat. Na druhé straně ale stále zůstává povinnost nezabývat se svého CS a to zvl. v moderní informační společnosti, při zprostředkovaném vlivu masově sdělovacích prostředků apod. Navíc: v lidské společnosti a ve společenských vědách /a zvl. v sociologii/ se setkáváme s lidmi takovými jací reálně jsou – tedy i s jejich CS a ten musíme vážně brát a zkoumat.

Výrazné rozdíly usuzování typu "common sense" /běžný úsudek či selský rozum/ a sociologického/vědeckého/ způsobu myšlení:

1. Rozlišit výroky potvrditelné svědectvími a důkazy od neověřených dohadů (zodpovědná vědecká rozprava - diskurs).
2. Rozsah zkušenosti /tzv. "pole"/ užívané k úsudku. Neprofesionál používá většinou omezené pole dané jeho životním obzorem. Např. prostý člověk z vesnice, který se do složitějšího prostředí ani v životě nedostal a navíc se ani vážně neinformuje jiným

způsobem, má tendenci vysvětlovat si řadu věcí tak, jak to probíhá u nich na vesnici. Zkušenější člověk a zvl. vědec ví, že zjištěné závislosti mezi jevy musí prověřit v širším /případně i světovém/ kontextu.

3. Způsob dávání smyslu sociální realitě.

"Common sense" hledá zvláště dobré a zlé úmysly druhých. Sociologie hledá širší scénu - v sítích závislostí, vazeb moderního člověka.

Velké nebezpečí vsouvání zkratových, lehkých a tudíž falešných interpretací světa a společenských situací nutno očekávat zejména od politiků, ekonomů, novinářů, propagandistů atd.

4. Sociologie narušuje samozřejmost a poklid common sensu. Klade totiž stále další otázky, chce dosáhnout vyšší citlivosti, všímavosti, uvolňuje zastaralé fixace.

Rozšiřuje obzor a pole působnosti, svobodu.

Přidejme, co myslet sociologicky může dále znamenat:

- stávat se méně manipulovatelným
- plněji rozumět lidem
- mít větší solidaritu
- chápat jiné formy lidského života
- uvolňovat stávající mocenské vztahy
- rozšiřovat představitivost – s čím vším se můžeme ve společnosti setkat...

Shrnutí pojmů kapitoly 3

Religionistika = věda o náboženství, gender = pohlaví /muži či ženy/ ve vztahu ke společenské roli (postavení ve společnosti)

Otázky 3

1. Stačí na reflexi problémů společnosti jen samotná sociologie?
2. Jaký je rozdíl mezi běžným usuzováním a usuzováním sociologickým ?

4. EUROAMERICKÁ KULTURA

4.1. Evropská kultura

Čas ke studiu: 30 minut

Cíl Po prostudování tohoto odstavce budete vědět

- Jak evropská kultura vznikla a jaké jsou její základy

Výklad

Jak vznikl samotný název Evropa? V asyrštině znamená **ereb** západ slunce a **asu** východ slunce. V řecké mytologii vystupuje princezna Europa, dcera krále Fénixe, která byla původně u svého otce v asijském prostoru. Unesl ji však bůh Zeus na ostrov Krétu – a tak tu máme další upřesnění – název Evropa pochází od živé lidské bytosti. Však také existuje řada alegorických map Evropy/většinou historických/ jako ženy – jednotlivé země jsou částmi jejího těla – např. Hispania je hlavou, Bohemia srdcem...

Ve světovém kulturním vývoji bude stále probíhat srovnávání právě dvou uvedených kultur: Asie je kolébkou všech velkých náboženství, v Evropské kultuře se rodí svobodná osobnost, rozvinutá věda, nenáboženské umění, složitější /výše řečenému odpovídající/ sociální vztahy.

Velký historický pohyb vývoje kultury započal v Asii, prošel přes Evropu a pokračoval v Americe (zvl. v USA). Evropě však v tomto pohybu zůstává úkol stabilizačního středu, díky dlouhé historii může být nositelem ideje rovnovážného vývoje lidské kultury.

Evropská kultura vzniká na bázi tří zakládajících kultur (všechny vyrostly kolem Středozemního moře):

- *řecké*
- *římské*
- *židovsko - křesťanské*.

V průběhu posledních nejméně třinácti století zasahovala do vývoje Evropy zvláště silně i *islámská* kultura, tímto vlivem se budeme zabývat v další stati. Především je třeba objasnit podstatu vlivu zmíněných tří kultur stojících u základů více než 2 tisíciletého vývoje Evropy.

Starověké Řecko je dnes vzpomínáno především jako kolébka **racionálního myšlení – tedy vědy a filosofie**, zčásti i umění. Podle největších řeckých filosofů má svět řád, člověk bádá příčiny jednotlivých jevů a může tyto příčiny odhalit. Aristoteles právě kvůli hledání objektivní pravdy vytváří pojmové myšlení a logiku.

Bylo by však značně zkratové myslet si, že kulturní výkvět starých Řeků /máme na mysli dobu zvl. tří velkých filosofů Sokrata, Platóna a Aristotela/ se zabýval jen filosofií s vědou a případně některými uměním. Ideál byl v syntéze - spojení filosofie s uměním a výkonem dobrých skutků. A tak Řekové při pěstování filosofie a věd zakoušeli osobní lidskou schopnost poznání, v umění (zvl. v dramatickém, kde nejvýraznějším žánrem byly tragédie) zakoušeli

katarzi / vnitřní proměnu osobnosti/, v oblasti mravní zdůrazňovali, že občan má žít ctnostně (už Sokrates učí, že se člověk ve svém jednání má řídit hlasem vlastního svědomí), ve sportovních disciplínách má rozvíjet své fyzické schopnosti, v umění řeči (rétorice) pak schopnost vyjadřovat své myšlenky a komunikovat s druhými.

Kultura římská se realizuje ve velké říši a nepokračuje příliš ve vývoji vědy a filosofie, utváří však na nových základech vztahy mezi lidmi. Z původního sakrálního /náboženského/ práva se ve velké Římské říši postupně vyvíjí občanské právo s ideou poskytovat lidské osobnosti prostor ke svobodné aktivitě a neomezovat přitom právo druhých. **V právním systému se vytváří zákony**, které slouží k řízení společnosti.

V humanitě římského typu je člověk respektován jako právní osoba, občan státu. Tomuto státu slouží v různých profesích (jako voják, ve veřejné správě – politik, jako statkář, obchodník apod.) a přitom rozvíjí své občanské vědomí a ctnosti.

Kultura židovsko – křesťanská má svým původem nejbliže k Asii a ke

styku se starými kulturami. V bibli se dozvídáme, že praotec Abram žil ve městě Uru /v Mezopotámii, dnešní Irák/. Veden zvláštním pokynem vychází odtud do zaslíbené země. Cestou uzavírá s Hospodinem pro sebe a svůj rod SMLOUVU (jejím fyzickým znamením je obřízka) a dostává nové jméno Abrahám /Otec národů/. Po dlouhé cestě se dostává na území dnešního Izraele, ale až po několika dalších generacích se zakladatelem židovského národa stává Mojžíš / = z vody vytažený/. Ten byl vychován v Egyptě na faraónském dvoře, vyvádí Hebreje z egyptského otroctví a zhruba 1500 let před naším letopočtem pro ně dostává od Hospodina na Sinaji ZÁKON /v podstatě Desatera božích přikázání/. Tento ZÁKON je založen na jiné autoritě než zákony římského práva a jeho vliv na chování člověka je tudíž jiný /má více zasahovat nitro člověka, jeho svědomí/.

Ježíš z Nazareta je historickou osobou /narozen pravděpodobně v rozmezí 7 až 5 let před n.l., ukřižován asi r. 30/. Tento člověk podle bible jediný v sobě naplňuje SMLOUVU /danou Abrahámovi/ i ZÁKON /daný Mojžíšovi/. Proto je dle křesťanské části bible Mesiášem, tj. tím pravým a posledním Pomazaným /pomazávání byli v Izraeli zvl. králové/, tj. osobou, v níž se naplní smysl dějin Židů i ostatních národů. Překlad slova Mašiah z hebrejštiny do řečtiny zní Christos /Pomazaný/ a odtud je i české Kristus. Výrok „*Ježíš je Kristus*“ je jednoduchým vyjádřením podstaty víry křesťanů a znamená, že Ježíš je ideálem člověka a naplňuje smysl dějin lidstva. Ježíšovo učení se prakticky značně lišilo od nauky rozpracované ortodoxními židovskými náboženskými představiteli /např. „Desatero“ bylo v jeho době rozpracováno do stovek a snad i tisíců detailů, většinou formálních příkazů, Ježíš proti tomu zdůraznil, že člověk má jednat v lásce/. Sám pro sebe nejčastěji používá název Syn člověka a ví přitom, že je Synem Božím. Vyzývá k osvobození od formálně chápaného Zákona, k osvobození každého jednotlivce v jeho individualitě a osobní odpovědnosti – a uvádí k tomu i jednoznačný návod – následovat jeho způsob života.

Mimořádně důležitý závěr: *Všechny 3 základní historické vlivy na vývoj dnešní evropské kultury působí k rozvoji svobodné osobnosti. Tomu mělo sloužit systematické používání rozumu a vědy /řecký základ/, řízení společnosti svobodných občanů pomocí práva /římský základ/ i uplatňování vyšších mravně-náboženských principů /stručně shrnuté v bibli – židovsko-křesťanský základ/. V dlouhém vývoji docházelo ke společnému působení těchto vlivů, v dané fázi rozvoje společnosti s euroamerickou kulturou došlo k největšímu rozvoji vědy a techniky, k poněkud slabšímu rozvoji právních norem v řízení demokratické*

společnosti, nejmenší je v naší kultuře aplikace nábožensko-mravních principů. Tato nerovnováha oslabuje celé společenské uspořádání, skutečnou demokracii. V islámské kultuře naopak není založen a nebyl prosazován rozvoj svobodné osobnosti a dodnes se to projevuje v islámských společnostech méně v oblasti používání racionálního přístupu /tedy i vědy a techniky/, více v používání práva a náboženských-mravních norem.

4.2. Vliv islámu na vývoj evropské kultury

Čas ke studiu: 30 minut

Cíl Po prostudování tohoto odstavce budete vědět

- Jak vznikla kultura islámu a jaká je její podstata
- Jaké impulsy vnikly do Evropy z islámu

Výklad

Prorok Mohamed dovršil svou činnost na území dnešní Saudské Arábie zhruba v polovině 7. století. Založil velmi expanzivní náboženství, takže islámská vojska se tlačí z jihu do Evropy a např. již v r.732 se pokusila ovládnout Francii. Byla tehdy poražena u Poitiers (pod Paříží), ale fyzická porážka neznamená porážku kulturní. Islámská kultura přináší nové poznatky matematiky, fyziky, chemie, medicíny, astronomie... Španělsko ovládala tato kultura od 8.stol. až do r. 1492. Islámská města okouzlovala v raném středověku Evropu – první byla celou noc osvětlena tisíci světél a vezmeme-li jako příklad Cordobu, v té bylo v době jejího islámského rozkvětu asi 100 tisíc domů, 600 mešit, 300 lázní, 50 nemocnic, 80 škol, 17 vysokých škol, množství knihoven... Odkud se mohla tato kultura vzít? Kulturním východiskem byl Bagdád, kde založili v r. 830 Dům moudrosti a soustředili zde učence, kteří přeložili všechny dosažitelné vědecké spisy (zvl. Aristotelovy) do arabštiny. Přitom již před 6 stoletími byla východně od Bagdádu v Gondišápuru biskupská škola s nemocnicí a právě zde se soustředili vyhnaní učenci (Řekové, syrští křesťané, Židé, Peršané, Indové). Měli zde Akademii a trénovali si mozek (zvl.studiem Aristotelových spisů a hraním šachů). Stálo by za hlubší rozbor, proč křesťanská kultura byla málo receptivní, nespojovala se dostatečně s jinými... Islám ji v tom v raném středověku předběhl.

Předstih byl především časový, nikoliv z hlediska chápání. V islámské společnosti nemohl být chápán „duch“ řecké kultury, zvl. důraz na svobodnou samostatně uvažující osobnost. Překlad řeckých spisů do arabštiny tak nemohl udělat totéž, k čemu došlo později v renesanci, kdy antické kulturní vlivy /řecké i římské/ znovu ožily v evropské kultuře po staletích naplněných zvláště vlivem křesťanství.

Pokud jde o islám, je potřebné upozornit na jeho poměrně velmi primitivní pojetí člověka.

Jakási velmi zjednodušená definice člověka v islámu nás poučuje, že duch není jeho osobní dispozicí, proto člověk musí zvnějšku dostávat ducha neosobního – a ten po smrti člověka opět odchází do světového ducha. Osobní dispozice člověka k myšlení je nulová, myšlení je

neosobní. Člověk poznává v extázi – když je mimo sebe sama. Vyjádříme-li to zjednodušeným vzorcem /uvádí ho Holandský kulturolog H. Salman – viz v literatuře/, pak

Člověk = Anděl + Zvíře

V extázi člověk dostává myšlenky od andělů, ve svém těle je ale odkázán na potřeby a pudy zvířete.

Paradoxem je, že v dlouhém vývoji pronikly do křesťanské Evropy (a později i do Ameriky) následující 3 hlavní impulsy:

- 1) Stimulace INTELEKTUÁLNÍHO VÝVOJE a ŽIVOTA žádostivostí bez vnitřního vývoje osobnosti (bez ducha). V moderní psychologii se to projevilo ve směru nazvaném behaviorismus (zajímá ho člověk jen z hlediska chování, nikoliv z hlediska nitra osobnosti), který se zvl. silně uchytil v USA.
- 2) Ovládnutí, podrobení si PŘÍRODY jako mrtvé, bezduché hmoty – to proniklo zvl. do moderní přírodovědy, aplikovaných věd i do techniky.
- 3) Ovladatelný a kontrolovaný společenský řád. V čele je naprostý monarcha, ovládající všechny muže i ženy. Navíc je ještě žena obecně podřízena mužům.

Od prvních univerzit k dnešku

Již jsme se setkali s jakýmsi zdroji vzdělanosti působícími přímo na evropskou kulturu (Gondišapur – Bagdád – Cordoba). Spolu s Cordobou vznikly islámské univerzity v Granadě, Seville a jinde. Když pak od 10.stol. vznikají univerzity v Itálii, Francii, Anglii – nebylo nic jednoduššího, než je utvářet podle vzoru univerzit arabských. A tak tato slavná učiliště v Paříži, Oxfordu, Padově jdou ve šlépějích islámu, místo aby razila v křesťanské Evropě své pojetí vzdělanosti.

Prvním vizionářem budoucích možností techniky je v Evropě zřejmě mnich Roger Bacon (kolem r.1250). V evropské kultuře postupně ve středověku převládá VIZE JEDNOSTRANNÉHO OVLÁDNUTÍ PŘÍRODY a ZHOTOVOVÁNÍ OVLADATELNÉHO SVĚTA (technického i sociálního). Představy o světě se mechanizují a matematizují ve třech etapách: Nejprve se opravila aristotelská soustava, v další fázi přicházejí objevy Koperníkovy, Keplerovy a Galileovy a metodické představy o světě dovršují Descartes, Francis Bacon a Newton. Charakter těchto představ podstatně nenarušily ani osvícenství 18. století ani průmyslová revoluce.

Existovaly i pokusy zakládat univerzity s alternativním vzděláváním /Praha, Krakov, Budapešť, Švýcarsko, Holandsko/, v přesile primitivněji orientovaných jiných univerzit však zanikají.

Shrnutí pojmů 4

Řecký, římský a židovsko-křesťanský zdroj kultury. Věda, právo, morální principy.

Rozvoj svobodné osobnosti. Katarze = hluboká vnitřní změna osobnosti. Svědomí = vnitřní „hlas“ v člověku hodnotící jeho činy jako dobré nebo špatné.

Otázky 4

1. Jaké jsou tři základní zdroje evropské kultury a v čem spočívá jejich hlavní přínos?
2. Jak je chápána osobnost člověka v evropské kultuře a jak v islámské?
3. Proč se věda a technika v evropské kultuře vyvíjely značně mechanickým způsobem?

5. RODINA

5.1 Smysl rodiny a její biologické základy

Čas ke studiu: 20 minut

Cíl Po prostudování tohoto odstavce budete vědět

- Jaký je smysl rodiny a jaké jsou její biologické základy

Výklad

Rodina je modelem, i základní jednotkou skutečné lidské společnosti. Liberálové někdy rodinu odepisují, ale průzkumy amerického vědce Mudrocha, který koncem 20.stol. zkoumal 192 současných společností ukázaly:

- u 47 byla základní rodinnou strukturou nukleární rodina
- ve 53 byly základní rodinnou strukturou polygammí rodiny
- v 92 existovaly tzv. rozšířené rodiny /vícegenerační resp. s dalším příbuzenstvem/

Nesporné klady rodiny: stálý partner a event. děti; reálná zpětná vazba k vlastnímu chování; zázemí v případě nouze /zranění, nemoc, ztráta zaměstnání apod./

Druhá strana mince: člověk je vydán druhým, vyžaduje to podřizování se; někdy je rodina zdrojem stresu, příp. i násilí

Biologické základy rodiny

Z doby před zhruba 200 lety někdy přežívá představa, že jakékoliv lidské jednání se dá naučit. Výzkumy ukázaly, že biologická zakotvenost jednání je velmi silná a neměla by se přehlížet. Etologové, vědci zkoumající chování zvířat zjistili např., že rodičovské chování je původnější než chování partnerské. Tedy po lidsky vysvětlované projevy pozornosti vůči zvířecím partnerům /např. krmení a poskytování jiné péče/ jsou vlastně závislé a doprovodné k silnějším projevům péče o potomstvo. Pokud někteří lidské rodiče nedokáží rozhodnout, co je prioritou v rodině zda osobní rozvoj rodiče nebo plné uspokojení potřeb dítěte, zvířecí rodiče v tom mají jasno...

Jak to vypadá s předpoklady, které mají pro vzájemné soužití muži a ženy? Tradičně se předpokládalo, že muži jsou průbojnější a fyzicky silnější, nejnovější výzkumy však ukazují, že to vždy neplatí. Nezaujaté průzkumy od 2. světové války mají následující výsledky:

M u ž i

- větší zájem o sféru věcí
- lepší prostorová orientace
- lepší matematické nadání
- lepší schopnost konstruovat mechanismy, stavby apod.

Ž e n y

- větší zájem o mezilidské vztahy
- lepší schopnost večitění
- lepší paměť na jména a podoby
- lepší porozumění i používání řeči
- rychlejší zpracování informací zvl. ve složitých situacích a v časové tísní

- lepší koordinace velkých tělesných pohybů	- lepší koordinace drobné motoriky
- slabší reakce na smyslové podněty	- silnější reakce na světlo, zvuky, dotyky
- agresivitu projevují přímo /zvl.v mládí/	- agresivitu projevují nepřímo (slovně)
- v kontaktu s neznámými jsou důvěřivější,
pružněji reagují na nevstřícné projevy,
snadněji přechází od nepřátelství ke spolupráci	- v kontaktu s neznámou osobou
méně důvěřivé (emoční představa o
protějšku je setrvačnější)

Byly demonstrovány jen vybrané nejvýraznější rozdíly. Je jisté, že jde o rozdíly nezávislé na kultuře, výchově a prostředí – mají proto biologický podklad. Rozdíly se projevují ve větších souborech a v průměru, jednotlivě může docházet ke značným odchylkám. Rozhodující u jednotlivce je jeho tzv. orientace mozku. Je možné, aby u některých žen byla mužská orientace mozku a naopak. Nejde pochopitelně jen o mozek, ale o celou nervovou soustavu i o genetické vlastnosti, hormonální poměry, biochemii organismu.

Celkové vysvětlení rozdílné orientace mozku mužů a žen spočívá v zásadním faktu, že u žen při řešení problémů pracují větší oblasti mozku. S racionální /u praváků levou/ hemisférou spolupracuje mnohem více i „emocionální“ druhá hemisféra. Zkoumání mužů a žen v klidu – bez zadaných úkolů ukázalo, že muži myslí převážně na tělesné činnosti nebo sex, zatímco ženy vedou jakýsi vnitřní monolog, řeč.

5.2 Moderní vlivy na rodinu versus funkční rodina

Čas ke studiu: 15 minut

Cíl Po prostudování tohoto odstavce budete vědět

- Jaké vlivy působí na rodinu v současnosti
- Jaká může být funkční rodina

Výklad

Moderní vlivy na rodinu

- roste zaměstnanost žen
- status muže v rodině klesá
- odkládání sňatků, neformální rodiny
- roste rozvodovost
- rostou individuální zájmy
- klesá počet dětí

U českých rodin se k těmto současným vlivům připojují i určité zátěže z minulosti. V historickém vývoji jsme dlouho neměli svůj stát, projevilo se to i určitou deformací rodin. D rodiny se snažilo pronikat i totalitní socialistické zřízení. Ženy byly lákány do práce slibem, že budou osvobozeny od ubíjejících domácích prací. Ve skutečnosti jejich zátěž stále rostla. Není tedy divu, jestliže o většinu rozvodů žádaly ženy. Počet sňatků ročně v ČR

v osmdesátých letech 20.st. činil 80 až 90 tisíc ročně, jejich počet v současnosti klesá pod 50 tisíc ročně. Prudký je i pokles počtu ročně živě narozených dětí, roste naopak počet rozvodů.

K funkčnosti rodiny

Hlavní funkce rodiny: 1. Výchova dětí
2. Potřeby dospělých

V rodině se má očekávat dobré za dobré. Ohledy na sebe mezi členy, vzájemné respektování. Důležitá je pevná aliance mezi rodiči a jasná hierarchie odpovědnosti.

Jedinečnost členů má být hodnocena kladně.

Rovnováha mezi potřebou soukromí a sdílení.

...každý mluví sám za sebe /tedy i malé děti – třeba na návštěvě, když jsou na něco tázány/.

Komunikace má být živá, aktivní. Rodina má být otevřená pro nové myšlenky a řešení problémů. V komunikaci je hodně humoru. Sociální i jiná realita je rodinou interpretována nezkresleně, je zpracovávána pod vlivem rodinných tradic, které rodinu hodnotově orientují.

V rodině se mají přiměřeně projevit emoce, zvl. potěšení ze vzájemného kontaktu.

Shrnutí pojmů 5

Orientace mozku mužů a žen, status muže a ženy v rodině, funkčnost rodiny

Otázky 5

1. Jaký je podle Vašeho názoru smysl rodiny?
2. Uveďte Vaše názory na rozdílnost orientace mozku mužů a žen.
3. Uveďte co nejvíce vlivů, které působí na současnou rodinu.
4. Jaké máte zkušenosti s funkčností rodiny?

6. VENKOV - MĚSTA - MÉDIA

6.1 Styly jednání člověka ...

Čas ke studiu: 30 minut

Cíl Po prostudování tohoto oddílu budete vědět

- Jaké jsou styly jednání ve vztahu k venkovu, městu či médiím.
- Naladíte se na specifičnost venkova, měst a médií

Výklad

Ve vývoji lidstva můžeme rozlišit 3 velké civilizační vlny. První je spjata s neolitickou revolucí, člověk přechází od sběratelství a lovu k zemědělství. Zemědělská činnost člověka je dodnes spjata převážně s venkovem. Druhá civilizační vlna je dána průmyslovou revolucí, třetí pak revolucí informační.

Styly lidského jednání se výrazně odlišují v kontextu venkova, města či médií. Dále je uvedeno několik nejvýraznějších příkladů jednání ve vztahu k různým „věcem“:

Příroda - na venkově /V/ chápána především jako živitelka a hrozba

- ve městě /Mě/ chápána především jako rekreační kulisa a zdroj nepohodlí
- v médiích /Mé/ jsou pořady o ní častým tématem

Kontakt s cizími - V : téměř bez fyzického kontaktu, strach před cizími

- Mě: kontakt více s cizími lidmi než s vlastními
- Mé: převažuje zprostředkovaný kontakt

Profese - V: nejsou přesně ohraničeny, projevuje se zastupitelnost

- Mě: stále větší specializace profesí
- Mé: více ceněna pružná schopnost rekvalifikace

Rok - V: kosmobiologický rok

- Mě: administrativní rok
- Mé: tendence, aby vše bylo nonstop

Nejvyšší sociální hodnota - V: udržování tradice

- Mě: zvládání změny
- Mé: generování změny a překvapení

Slavení společných svátků - V: ve společenství

- Mě: oficiální svátky v mase, rodinné v nukleární rodině
- Mé: extáze vyvolávané jako druh zábavy

Posvátné - V: je vázáno na místo

- Mě: je jednou z institucí
- Mé: není vázáno ani na místo ani na instituci

Zdroj legitimacy - V: mytický příběh

- Mě: konkurující si omezené zdroje legitimacy jako pomazání, původ,

moc, majetek, vzdělání apod.
- Mé: zdrojem legitimacy je všem v zásadě dostupný mediální ohlas

Venkov a města

Z této rozsáhlé problematiky se „naladíme“ na dosud málo vnímané souvislosti... Snažme se myslet v „měkkém“ paradigmatu sociálně ekologických stylů jednání.

Venkov se zdál být vším a ničím, dokud vyplňoval veškerou obydlenu krajinu, tedy do vzniku měst. Jeho obyvatelstvo mělo své vlastní jazyky, folklór a jiné rysy etnické svébytnosti, nemělo však žádnou politickou identitu. Nemělo centrální vojenskou sílu, takže žilo v míru, nebo bylo vystaveno ozbrojeným nájezdům.

Dějiny, kterým dominují panovníci a bitvy, jsou dějinami měst a o města se opírajících států. Údobí expanze střídají údobí vnějšího ohrožení anebo vnitřní degenerace. V obdobích krizí ožívá se objevují vzpomínky na pokojný cyklický rytmus venkova.

Zobrazování našeho venkova je známo v literatuře zvl. z děl B.Němcové, V.Hálka, K.Světlé nebo E.Krásnohorské. Schopnost pozorování a vhledu do každodenního řádu venkovského života bývá však u mnoha romantiků překryta snahou realitu vylepšit, či potřebou vytvořit příkladné hrdiny.

Ve dvacátém století vznikají hnutí s realističtější zájmem o venkovskou krajinu i o lidi. Z našich tvůrců ruralistické literatury lze uvést např. J.Čepa a V.Javořickou

Mytizace venkova pokračovala ve světě i po druhé světové válce. Vznikaly západní venkovské komuny, seskupení v duchu hippie ze 60.let nebo občanské iniciativy zelených hlásící se ke konceptu buddhistické ekonomie či společnosti nulového růstu.

Negativní vztah k venkovu projevovali liberalisté /kvůli tradicionalismu venkova/ a utopičtí socialisté, kteří viděli budoucnost v nových utopických městech. Násilná kolektivizace u nás byla snahou násilně na venkově zavést téměř systém tovární výroby. Zmizeli sedláci a posléze i drobní rolníci a na jejich místo nastoupila zemědělská velkovýroba. Jednou z nejtěžších ran venkovu pak byl počín tvářící se jako racionální vědecky podložená reforma, zavedení tzv. střediskové soustavy obcí. Ve jménu úspor na administrativě se tu nejbyrokratičtější režim v historii rozmáchl proti posledním zbytkům sociální subjektivity, starostům a zastupitelstvím v malých obcích.

Zejména tam, kde tomu přála ekonomická dynamika a přírodní podmínky, obrovský kus práce na likvidaci vesnice dokázal udělat i demokratický kapitalismus. Západní verzí totalitarismu vůči venkovu je smířlivý postoj k urbánní struktuře zvané megalopolis.

Obnova venkova by měla začínat ozdravením místního společenství. Tak to vidí i hnutí obnovy venkova, které se začalo rozvíjet zhruba před třiceti lety v západní Evropě, velmi úspěšně např. i v Bavorsku a Rakousku. K nám se toto hnutí dostalo začátkem 90.let v podobě Programu obnovy vesnice, v jehož jménu stát rozděljuje dotace obcím splňujícím řadu systémově provázaných podmínek. Jeho duchovním otcem u nás byl krajinný ekolog Ing. Ivan Dejmal, který se inspiroval zkušenostmi od našich nejbližších západních sousedů. Pravidelně se vyhodnocuje nejlepší „vesnice roku“, úspěšně u nás funguje i několik „Škol obnovy venkova“.

Města jsou ve vztahu k venkovu vždy druhotná, nutně venkovské okolí potřebují. Vznikala jako centra obranná, správní, hospodářská, kulturní, duchovní... Byla a jsou i místy setkávání a napojení na cesty a svět.

Od venkova stále potřebují zvl. potraviny, pracovní síly, venkov je pro města i regeneračním prostředím.

Města prodělala řadu dějinných proměn – od řeckých polis přes středověká města k městům současným. Tradiční města obvykle rostla postupně, živým vývojem a s dodržováním řady pravidel.

Ve druhé polovině 20.stol. si s nimi zahrávali technokrati jak marxističtí / „stalinská“ výstavba, paneláky apod./, tak i na západě /strukturální totalitarismus/- zde však demokratické tradice působily k rychlejší nápravě. Horší je situace s řadou našich sídlišť, které mají monotónní charakter, chybí jim vyšší vybavenost – a slouží tak dosud převážně jen jako noclehárny.

Média

Začneme několika jmény a daty, která nám poslouží pro zasazení do dobového kontextu.

1450	Johann Gutenberg - rámy s kovovými literami
1816	Edward Cowper - rotačka
1839	Louis Jacques Daguerre - stříbrná deska
1840	Samuel Finley Morse - telegraf
1846	Richard M. Hoe - výkonná rotačka
1850	Moritz Hemann Jakobi - dálnopis
1877	Thomas Alva Edison - fonograf
1891	Thomas Alva Edison - kinematografická kamera
1920	rozhlasové vysílání (USA)
1928	zvukový film (USA)
1929	televizní vysílač (USA)
1977	Commodore PET (USA)

Zatímco venkov a města se obecně chápou jako geografické prostředí, ve kterém se lidé pohybují, média jsou pojímána spíše jako technické pojítko mezi lidmi, tedy jako skutečnost jiného řádu.

Na venkově je vše duchovní zároveň vtělené do jedinečné smyslově vnímatelné podoby. Každý člověk je sousedem, jeho oblečení vypovídá o jeho profesi, většina tradičních povolání je opět vysvětlitelná z jejich viditelného projevu, i náboženské projevy jsou spojeny se společným obřadem a zvyky. Budovy i oblečení lidí na venkově původně pocházely výhradně z místních zdrojů, lidé se dodnes žijí převážně místní stravou. Ve městě ubývá této názorné souvislosti, mimo jiné proto, že systémové vztahy sahají daleko za jeho hranice: každé město je vlastně jen jedním z uzlů nekonečné sítě. Základem venkova je vazba společenství na jedno určité místo. Podoba a život města daleko méně vyplývá z místních podmínek a daleko víc z jeho vazeb na širší síť (suprasystém). Média jsou prostředím, ve kterém se vazba na místo ruší takřka úplně a kde jsou jednotlivé subjekty nebo společenství daleko víc podmíněny tím, na které ze sítí jsou napojeny a jakou v nich mají roli. Kdežto na venkově se většina kontaktů odehrává tváří v tvář s lidmi převážně známými, ve světě médií převažuje technicky zprostředkovaná komunikace s lidmi neznámými. Ze všech polarit připomeňme ještě jednu: tak, jako úkolem venkovana je vyrovnat se s danostmi místa, místního společenství a jeho tradic a toto jeho dílo je do jisté míry dál nepřenositelné, na systémové úrovni médií jde o to neustále volit z nepřehledného množství variant, modifikovat je a případně k nim doplnit i další, které jsou pak k dispozici ostatním.

6.2 Venkov, města a média ve vzájemné interakci

Čas ke studiu: 15 minut

Cíl Po prostudování tohoto oddílu zjistíte

- Urbanizace a rozšiřování médií nejsou jednosměrným procesem.
- Je dobré využívat informace z médií, ve městech získá vat poznání, na venkov se „vracet“ pro moudrost.

Výklad

Pokud by platilo, že každá systémově vyšší úroveň je silnější než úrovně nižší, města by musela zlikvidovat venkov a mediální svět by poté musel destruovat i města. Tendence k této konfliktní až katastrofické strategii vskutku byly a jsou velmi výrazné a někdy připomínají až jakousi občanskou válku, probíhající uvnitř jednotlivých zemí i přes hranice kontinentů. Neoddiskutovatelný je proces urbanizace, ve kterém města odsávají z venkova lidské zdroje. Podobně je možno říci, že medializace oslabuje mocenskou i duchovní dominanci měst a všechn lesk jakoby se z nich přesouval na mediální scénu. Média se sápují i po venkovu: televize stahuje lidi z návsi k obrazovkám a obraz krajiny rozsekané dálnicemi a vedením vysokého napětí se stal hroživým symbolem zmaru venkova.

Tato tendence však má i svou protiváhu. Zatím ji pozorujeme rozptýlenou v četných symptomech, jejichž vzájemnou souvislost teprve začínáme domýšlet:

- ☺ Roste dezurbanizace, tedy odchod obyvatel měst na venkov, takže odliv z venkova do měst už není jediným směrem pohybu na poli bydlení
- ☺ Kromě odchodů jednotlivců a rodin vznikají nová venkovská společenství (komunity, hnutí jako kdysi hippie nebo New Age).
- ☺ Vzrůstá zájem o biopotraviny
- ☺ Probíhá rozpad monopolu státní medicíny a rozvoj mnoha škol alternativní medicíny
- ☺ Přibývá různých forem alternativního zemědělství, které je svými postupy dostupné laikům
- ☺ Roste zájem o alternativní energetické zdroje, které jsou z velké části místní a mohou dodávat do velkých sítí nespotřebovanou energii
- ☺ Na pomezí vážné a populární hudby roste zájem o tzv. etnickou hudbu, ať už tradiční nebo nově skládanou
- ☺ Na linii dotyku mezi výtvarným uměním a divadlem vznikají koncepty improvizčních a s lokalitou spjatých žánrů jako happening, event, performance, land art, public art nebo divadlo vázané na místo
- ☺ Nový regionalismus se projevuje mj. vzestupem lokálních médií a zájmem přistěhovalců o jejich původní etnikum

☺ Nová média - umožňují ve stále více profesích zůstat bydlet na venkově

Vlakové a autobusové spoje a individuální doprava venkov nejenom vyliďňují, ale i zalidňují. Namísto pobytu na jednom místě tak vzniká pulsace mezi venkovem a městem. Na venkově lidé z města hledají rekreaci, za válečných nebo hospodářských krizí obživu a útočiště. Venkov tak sehrává díky tomuto spojení role živitele, občerstvovatele, obnovitele, léčitele, záchránce.

Když současná média vstupují na venkov, musíme jejich sociálně ekologický dopad posuzovat podle toho, komu slouží:

☺ Příchozí z měst mohou díky novým médiím pobývat na venkově, aniž ztrácejí to nejcennější ze systémové úrovně měst a médií, což mimo jiné znamená, že sem mohou přesouvat menší nebo větší část své pracovní náplně a snáze se tu mohou usazovat natrvalo, přičemž příznačné rysy venkovského prostředí je mohou chránit před roztěkaností, podléhání spěchu pro spěch, povrchnosti kontaktů a upadání do závislosti na médiích jako na droze

☺ Venkované se mohou osvobodit od té sociálně negativní komponenty svého konzervatismu, která se projevuje ve veřejné sféře jako etnocentrismus, přichylnost k vládě tvrdé ruky nebo sympatie k totalitarismu, v privátním životě jako nadměrná opatrnost až uzavřenost, a mohou se odvážit angažovat se v něčem, co bylo do té doby vlastní městu: v koalicích, v projevech solidarity vůči širšímu než příbuzenskému a sousedskému okruhu

☺ Městští lidé mívají větší zkušenost s novými médii, takže mají venkovanům v naturální směně za jejich místní produkty co nabídnout - a tato média se tak mohou stát pojítkem mezi oběma světy, podobně jako tomu je v ideálním případě mezi jejich laickými a profesionálními uživateli

Závratný rozvoj mediální systémové úrovně tedy nepřináší ani zkázu venkova, ani jeho obrození: staví před nás bezprecedentní možnosti v obou těchto polohách a vyzývá nás k zodpovědné volbě.

Shrnutí pojmů 6

Styly jednání ve vztahu k venkovu, městu nebo médiím.

Otázky 6

1. Jak byste charakterizovali vztah k času a ke způsobu placení /platidla/ z hlediska "venkova", "města" a "médií" ?

2. Jaký je Váš vztah k "venkovu, městům a médiím"?

7. VÝVOJ SPOLEČNOSTI, INFORMATIZACE

7.1 Pokračující tendence vědeckotechnické revoluce, informace a komunikace ve společnosti

Čas ke studiu: 30 minut

Cíl Po prostudování tohoto oddílu budete vědět

- Jak vznikla kybernetika a co se díky tomu začalo měnit.
- Jak je tomu s komunikací informací ve společnosti

Výklad

Iluzorní představy o vstupu lidstva do šťastné éry rozvoje vědy, techniky a blahobytu ve 20.století se nepotvrdily. Právě v Evropě vzniká 1. i 2. světová válka. Opravdu světová je až ta druhá - a ta přináší velké urychlení vývoje vědy a metodologie zvl. po vstupu USA do války. Mezidisciplinární spolupráce týmů vědců ve velkých válečných operacích ovlivnila vznik kybernetiky, později teorie systémů, vědy o mozku ...

Okolo r. 1940 začíná éra jaderné energie, **okolo r. 1948 začátek revoluce informační. V tomto roce vzniká nová věda – kybernetika jako věda o řízení a sdělování v živých organismech a ve strojích. O pár let později přidává její tvůrce Norbert Wiener, že se jedná i o řízení ve společnosti. Tato věda nemá tedy jediný předmět – sdělování informací, jejich zpracování a využití v řízení se řídí stejnými zákonitostmi v různých systémech. Vytvořila teoretickou základnu informatizace.** Technický prostředek pro zpracování informací – počítač – vznikl několik let předtím. Z hlediska našeho sledování vývoje vědecké a technické kultury /resp. vývoje univerzit/ je nejpodstatnější, že začíná éra multidisciplinární práce a současně odzvánání první umíráček tzv. fachidiotismu, tj. preferování úzké specializace podle historicky vyprofilovaných vědeckých, technických aj. oborů a současně primitivního, omezeného technokratického řízení.

V r. 1960 vzniká tzv. Římský klub a to společnou prací vynikajících osobností vědy, techniky, politiky aj. oblastí – spojuje je úvaha o špatném směřování vývoje průmyslové společnosti. Moderní společnost dosáhne mezí svého růstu podle studií zadaných Římským klubem /pokud nedojde ke změnám tendencí růstu/ asi do r. 2060 /očekávána velká krize/. Je nutné starat se o ekologické parametry vývoje, dosáhnout postupně udržitelného rozvoje, výraznou změnu ale může přinést především nový životní styl /do té doby posledním pokusem o celistvý kulturně-životní styl byla secese/.

Lidstvo na celé planetě vstupuje do dalších fází vývoje. První rektor UK Praha po dlouhé době nesvobody, matematik a filozof prof. R.Palouš je názoru, že od r. 1969 žijeme ve světovku. Vychází z fyzického faktu, že poprvé mohl člověk vidět vlastníma očima celou zeměkouli/z Měsíce/. Je paradoxní, že křesťan Radim Palouš je považován za představitele jednoho směru hnutí **New Age /Nový věk/**. Toto hnutí vzniká v 60-tých a 70-tých letech 20.stol. v nejvyspělejších vědeckých a technických kruzích v USA/zvl. v Kalifornské oblasti/. Obsahuje celé široké spektrum názorů, není vůbec jednotné. Co však vyhlášíje obecně, je

hluboká nespokojenost a odvrát od mechanického pojetí vědy, techniky, společenských věd a snaha o pojetí oduševnělé. Některé směry New Age tvrdí, že křesťanství ve své kulturotvorné a duchovní roli selhalo a obracejí se proto ke starším pramenům, zejména k asijské duchovnosti a životní filozofii. Vznikají práce jako „Tao fyziky“ a „Tao biologie“ (obě jsou přeloženy do češtiny či slovenštiny, autorem je F.Capra); již z názvu těchto prací je patrné, že dosud objektivně chápané vědy mají získat i nějaký hlubší rovnovážný filosoficko-morální rozměr. Další velmi známé práce autorů hnutí New Age jsou zvláště z oblasti psychologie a ekologie. Jiný, hlubší vztah k naší planetě Zemi chtějí získat např. i s pomocí metafory počítající s tím, že naše planeta je živou bytostí s názvem Gaia /je to název jedné bohyně z mytologie/. Není to nesmyslné, protože k tomu, co má vlastnosti života se snad přece jen chováme jinak – a navíc nelze nic namítat proti tomu, že naše planeta má opravdu vlastnosti složitěho samoregulačního systému.

Informace a komunikace ve společnosti

Informace byla základním pojmem kybernetiky. V latině sloveso *informare* má význam *dávat tvar, podobu, tvořit...* používá se v různých významech, v kybernetice od jejich začátků vyjadřuje míru neuspořádanosti /entropie/ a protikladně k tomu tedy i míru potřebné organizace, uspořádání /negentropie/ v příslušném systému. Původní definice informace byly pouze exaktní – s využitím matematicko statistického aparátu – a vyjadřovaly tedy jen míru, množství informace. Teprve postupně se ukazuje nezbytnost definovat informace i obsahově.

Kybernetika je obecná věda o sdělování a řízení. Jak probíhá sdělování mezi lidmi, ve společnosti? První výrazně lidskou formou sdělování - komunikace byla komunikace řečová. Ta měla ovšem kromě svých předností i velký nedostatek v omezeném dosahu prostorovém i časovém. Proto dochází dlouhým složitým vývojem k postupnému vytváření komunikace dokumentové. Lidská řeč je vyjádřena posléze pomocí znaků a ty jsou zaznamenávány na různé nosiče /kámen, pergamen, papír.../. Na našem území dochází k vytvoření písma odpovídajícího řeči našich slovanských předků až ve druhé polovině 9. století po příchodu představitelů řecké kultury - věrozvěstů Konstantina /Cyrila/ a Metoděje.

Komunikačními prostředky se postupně stávají dopisy, knihy /napřed rukopisné, pak tištěné/, časopisy, noviny, telegraf, telefon, film, rozhlas, televize, počítače a počítačové sítě. Velmi se zrychlilo získávání znalostí o přírodě a o společenském dění v naší zemi a ve světě i o nás samých. Díky televizi můžeme vidět, jak první člověk přistál na Měsíci, víme o zemětřeseních, výbuších sopek, jsme informovanější, znalejší, vzdělanější. Denně můžeme sledovat co se děje na různých místech naší planety. Ale současně jsme vlastně jen „jakoby“ při tom.

„Jsme v zajetí znakové symbolické kultury, kterou jsme si vytvořili. Jsme stále více izolováni od reálného světa. Je to zřejmě také jeden z důvodů, proč jsme mohli dopustit tak katastrofální stav životního prostředí, přírody, jejíž jsme součástí.“¹ Všichni si ale musíme uvědomovat, že zásadní v komunikaci mezi lidmi stále musí zůstat komunikace přímá, tj. setkání a konfrontace „dvou živých bytostí, dvou „vnitřních prostředí“, dvou jedinečných a nezaměnitelných osobnostních fondů.“² „Komunikace v pojetí Karla Jasperse znamená naslouchající sounáležitost a odpovědnou otevřenost, s níž vycházíme přes své rozdílné osobnostní fondy jeden druhému vstříc“³ „...základní model naslouchající sounáležitosti a odpovědné otevřenosti dvou komunikantů podmiňuje jakoukoliv lidskou existenci. Je však také použitelný v daleko složitějších komunikačních situacích, kdy jde nikoliv jen o vztahy dvou jedinců, ale o vztahy celých sociálních skupin, národů, států apod. S velikostí těchto skupin rostou potíže nejen v dorozumění (jazykové, kulturně etnické, národnostní, rasové a jiné překážky), ale tím i v porozumění.

Přesto však zejména v důsledku globalizace Země, s přibývajícím množstvím problémů, jež je nutno řešit politickými prostředky v celosvětovém měřítku, je třeba zvládnout tento model komunikace v tomto rozměru.⁴

Pro lepší chápání vztahu přímé a nepřímé sociální komunikace vytvořili neurofyziolog J.Eccles a filozof K.R.Popper tzv. **teorii tří světů**, již lze schematicky znázornit následovně:

„Svět 1 je světem fyzických objektů či stavů, je světem atomů, molekul, neuronů a jejich vztahů, tedy světem, který studují např. fyzika, chemie, biologie apod.

Svět 2 je světem stavů vědomí, myšlenkových(mentálních) stavů, je to svět duševních obsahů, toho, co víme (znalostí) a cítíme(emocí), je prožíváním světa. Svět 2 vyrůstá ze světa 1.

Svět 3 je světem objektivního (tj. znakovou soustavou objektivizovaného) obsahu myšlení, především obsahu zaznamenaných vědeckých idejí a uměleckých děl. Svět 3 vyrůstá ze světa 1 a 2, ale jakmile vznikne nějaká jeho nová část (např.kniha, záznam na CD-ROM apod.), stane se na světech 1 a 2 nezávislá a začne žít ve společnosti svým samostatným životem.⁵

Svět 1 se rozvíjí od početí a od narození v celém našem těle a zvl. v mozku; velkou roli zde hraje dědičnost. Už před narozením se každý z nás učí ze světa 2 své matky, po narození pak ze světa 2 otce a dalších lidí. Působí na nás i prostředí, v němž žijeme – postupně se učíme rozumět obrazům a hudbě, mluvit, číst a psát.. Velký význam má i naučení se komunikaci s přírodou.

Je třeba dobře chápat, co pro nás znamenají Internet a podobné systémy soustředující dosavadní lidské poznání. Je obohacením světa 3 /podle teorie tří světů/ a je pro nás velkou výzvou k využití rostoucího množství objektivizovaných informací , avšak na takové kulturní úrovni, abychom lépe zvládali nároky života osobního i společenského včetně vztahů k přírodě.

Pojmy k zapamatování

Pojem „New Age“ označuje hnutí usilující o zduchovnění vědy.

„Římský klub“ je sdružením vynikajících světových osobností s cílem upozorňovat na negativní vývoj průmyslové společnosti.

„Teorie tří světů“ – viz výše

7.2 Informatizace společnosti

Čas ke studiu: 30 minut

Cíl Po prostudování tohoto oddílu budete vědět

- Jaký je vliv informatizace na vybrané významné lidské aktivity.

Výklad

Ve vyspělých zemích dochází k rychlému rozvoji informační techniky a technologie : Jde nejen o techniku výpočetní, ale i o telekomunikační a reprografickou. Společnost zůstává sice průmyslová, ale posunuje se k podobě společnosti informační. Jaký je vliv informatizace na některé důležité lidské aktivity?

7.2.1 Informatizace a poznání

Silně vzrostla možnost přístupu ke všem možným zdrojům informací. Tyto informace by měly posloužit k růstu poznání u jednotlivých lidí. To ale nenastane automaticky, je k tomu potřebná motivace a volní úsilí. Informace je třeba zorganizovat, zpracovat, dát do potřebných souvislostí – a každá práce bolí.

Roste-li možnost dostupu k větším množstvím informací, jsme také schopni ta větší množství informací zpracovat? Podle českého psychiatra Cyrila Höschla větší množství nás bombardujících informací způsobuje snižování množství a citlivosti receptorů. Nadbytek informací způsobuje snížení citlivosti až netečnost k přicházejícím zprávám, případně i neúctu k prokázaným faktům. Přílišné sledování televize vede zvl. u dětí a mládeže k podceňování a snížení citlivosti vůči informacím, které získali např. o projevech násilí, drogách apod. Dalším zajímavým jevem je růst lenosti ve vztahu k obtížně dosažitelným informacím a poznání . Projevuje se to pak v medicíně např. růstem víry v léčitele, v politice ochotným přijímáním zkratových a tedy nepravdivých prohlášení apod.

7.2.2 Vliv informatizace na rozdíly a vztahy mezi lidmi

Mezi lidmi jsou značné individuální rozdíly způsobené rozdílnou dědičnou informací, způsobem výchovy v rodině, prostředím, vzděláním, zdravotním stavem atd. Co s těmito rozdíly udělá informatizace – zvětší je nebo je zmenší? V současné fázi vývoje jsou např. počítače a jejich využívání v zásadě dostupné všem lidem, nikoliv jen počítačové elitě. Zvyšují se tedy možnosti dostupu k informacím, závisí však na motivaci, vůli a schopnosti učit se. V současnosti má informatizace často vliv na oslabování přímé sociální komunikace mezi lidmi – ta je nezastupitelná. Styky mezi lidmi se mohou stávat povrchnějšími, ochuzuje se používaný jazyk, rostou určité rysy izolace, samotářství, anonymity. To je však jev podobný, jako lze sledovat u náruživých čtenářů, posluchačů rozhlasu či televize.

7.2.3 Vliv informatizace na výrobu

Tento vliv je velmi silný, přibývá stále strojů a celých zařízení řízených počítači. Mění se i organizace a řízení práce v různých organizacích. Výrobní proces je stále více ovládan a kontrolován pomocí informační techniky. Hlavní důsledky jsou dva: zlevňování výrobků a vyřazování dělníků /pracujících/ z práce. Roste problém s nezaměstnaností. Člověk se rovněž vzdaluje od výroby, klesá jeho zručnost. Právě informatizace výroby mění rozvrstvení lidí /stratifikaci/ ve společnosti. Tak např. v USA ještě v r.1956 byl téměř stejný počet dělníků jako počet pracovníků v administrativě a ve službách. V rozmezí 90-tých let klesal už počet dělníků v USA od 20% k deseti a po r. 2000 klesá pod 10% /ukazuje to omezenost až nesmyslnost marxistické teze o vedoucí roli dělnické třídy ve společnosti/.

7.2.4 Informatizace a zdraví

Výčet využívání výpočetní a jiné informační techniky ve zdravotnictví by byl velmi rozsáhlý. Stačí vyzvednout např. počítačové zpracování biosignálů, vytvoření obrazů u počítačové tomografie, nemocniční informační systémy, řízení přístrojů...To je většinou

nesmírně pozitivní. Dlouhé sezení u počítačů však zvl. u mladých lidí může přinášet různé zdravotní potíže. Někdy dochází i k ohrožení duševního zdraví, často vzniká návyková závislost. Ochuzuje se schopnost přímé komunikace s lidmi.

7.2.5 Informatizace a právo

Informatizace práva je jeho významnou racionalizací, ale současně je i potřebné, aby právo ovlivňovalo proces informatizace společnosti. Je nutné chránit právo občana na soukromí a tak i chránit informace o něm, dále zajistit rovnoprávnost přístupu k veřejně dostupným informačním zdrojům, chránit autorská práva tvůrců počítačových programů a dokumentů atd. Je třeba bojovat i s tzv. počítačovou kriminalitou /od šíření virů a pornografie až po využívání počítačových sítí zločineckými organizacemi/.

7.2.6 Informatizace a demokracie

Mezi dostupností informací občanům a úrovní demokracie je jistě souvislost. Již od posledního desetiletí 20.století sílí v euroamerické kulturní oblasti kritika nepřímé demokracie a hnutí za její nahrazení demokracií přímou. V dosavadním systému se občané nemohou vyslovovat ke konkrétním otázkám – volit mohou jen komplexní stranické programy. Občané dále prakticky nemohou ovlivňovat politiku během mandátního období. Politici se tak často odtrhují od občanů, stávají se určitou aristokracií, která podléhá ve zvýšené míře korupci a vlivu nátlakových skupin. Zavádění prvků přímé demokracie by nebylo technicky příliš obtížné, je však proti ní řada námitek. Právě informatizace však může postupně značně změnit dnešní politické systémy. Jednotliví občané by už např. mohli kontinuálně elektronicky vyjadřovat své názory na řešení různých problémů. Tak by mohli probíhat i volby.

7.2.7 Informatizace, média, životní styl

Médie jako noviny, rozhlas a televize dosud trpěla a trpí monologem. Téměř všechny informace jsou ovlivňovány jejich „vysílající“ stranou – zvl. majiteli a tvůrci programů. Ale monolog mění příjemce v masu. Podstatou mas je pak to, že lidé přijímají jiné lidské výtvořky, aniž s nimi vstupují do dialogu – zůstávají konzumenty a případně jsou ochotni jimi zůstat i nadále. První pomocí je v této situaci dialogická zpětná vazba, která se může uskutečňovat např. následujícími možnostmi:

- přímé přenosy kvalitních otevřených diskusí
- telefonické aj. vstupy posluchačů a diváků
- elektronické či jiné hlasování diváků během pořadu
- autorská účast obyvatel na regionálním vysílání
- širší možnost volby stanic (kanálů)
- vytváření diskusních společenství v počítačové síti
- doplňováním jiným médiiem (telefonování do redakcí, zasilání dopisů aj.)

Médium nebude vytvářet masy tehdy, když začne rozšiřovat „oheň Olympanů“ – to se ve středověku stalo např. když Luther přeložil Bibli z latiny do němčiny a díky knihtisku ji mohli číst lidé ve svém rodném jazyce.

Mediální komunikace a interakce má svoje paradoxy. Tak např. producenti televizního vysílání usilují již léta o větší nabídku různorodých programů a tedy i o větší možnost volby pro diváka. Síílila i snaha producentů o rozvoj dialogu s divákem – tradičním dopisováním, mail-ováním, vytvářením speciálních sítí placených hodnotitelů pořadů pomocí tzv. peoplemetrů až k zavádění digitální televize umožňující zpětnou vazbu. Až digitální televize umožní, aby si divák z televizní videotéky vybíral individuálně vyhovující program. Již

v nejbližších letech má navíc dojít ke splynutí televize s budoucí sítí počítačových sítí /jakýmsi zdokonaleným internetem/.

Zvýšení kvality životního stylu dostupné každému občanovi však vyžaduje zlepšování kvality osobních vztahů, vytváření „sítí“ vzájemně si pomáhajících lidí, zvyšování intenzivní účasti na demokracii v rozvíjející se občanské společnosti – ale i obnovení kontaktu s krajinou, přírodou, Zemí.

Otázky 7

1. S jakým kulturním posunem souvisí vznik kybernetiky a mezidisciplinární spolupráce?
2. Proč vznikl Římský klub?
3. Charakterizujte smysl hnutí New Age.
4. Objasněte tzv. teorii tří světů J.Ecclese a K.Poppera.
5. Jaký vliv má informatizace na:
 - poznání
 - výrobu
 - zdraví

8. GLOBÁLNÍ PROBLÉMY SOUČASNÉHO SVĚTA A BUDOUCNOST

Čas k četbě a studiu: 90 minut

Cíl Představit složité problémy současného světa, vyzkoušet vlastní schopnost

- Orientovat se v nich
- Zvážit, jak se zapojit do „výzev“, které stojí před lidstvem.

Výklad

Máme-li se zabývat globálními problémy současného světa, je třeba nejdříve upřesnit o co jde v globalizaci. V moderní době se první silné společenské procesy ohlašující globalizaci projevují se vznikem průmyslové velkovýroby, přesněji pak pokud jde o její výsledné produkty, výrobky. Jestliže se vyrobí několik desítek metrů či stovek metrů látky, není problém je prodat někde v místě nebo v nejbližším okolí. Co však, když vyrobené kvalitní a drahé vlněné látky jsou statisíce, miliony a řádově vyšší rozměry čtverečních metrů? Takové množství se neprodá ani v místě, ani v nejbližším okolí a často dokonce ne ani v celé zemi /státě/. Rozvinutá průmyslová velkovýroba logicky vyžaduje hledání stále větších trhů, sociologové později hovoří o generalizaci trhu - a to je vlastně jeden z prvních závažných jevů připravujících pozdější rozvinuté globalizační procesy.

8.1. Globalizace

V pravém slova smyslu probíhají globalizační procesy až od 70-tých let 20.stol. Skutečná reflexe těchto jevů se však zpozdila a probíhá v různých zemích různě - ve Velké Británii se o ní "diskutovalo napříč politickými stranami za účasti odborníků z oblasti hospodářských, sociálních, politických a historických věd právě již od konce osmdesátých let minulého století. V Německu objevení tématu globalizace způsobilo šok. Podobně tomu bylo ve střední Evropě, ve Francii, Itálii a Švýcarsku." ¹ Příčin šoku je více: Státy cítí ohrožení vnějšími mohutnými silami globálního trhu, ohrožena je i politická orientace zvl. pokud jde o hodnoty sociálního a národního státu. "Hospodářský vývoj se začal vymykat kontrole národního státu, zatímco sociální důsledky působení globalizace, především nezaměstnanost, ponechal na jeho bedrech." ² V české společnosti šok z globalizace nenastal, protože po r. 1989 byl prioritním zájmem přechod k tržní ekonomice a nové politické uspořádání; bohužel v naší široké veřejnosti chybí vědomí o významu a dosahu globalizace.

O co ale vlastně v globalizaci jde? Jednoznačná definice pro ni neexistuje. Jedná se však o "rostoucí ekonomickou vzájemnou závislost zemí ve světovém měřítku v důsledku rostoucího objemu a druhu přeshraničních transakcí zboží a služeb a toku mezinárodního kapitálu, jakož i rychlejšího a rozsáhlejšího šíření technologií." ³ Obdobně jako je tomu s celkovým vývojem výroby a spotřeby v průmyslové éře, jde i v globalizaci o převážně

neřízený proces, který je nadto značně spontánní. Na dynamiku globalizace působily i další faktory jako volnější pohyb kapitálu než práce, transfer a adaptace technologií, rychlejší a rozsáhlejší možnosti komunikace i rozšíření angličtiny jako hlavního dorozumívacího jazyka obchodu, vědy, výchovy a vzdělávání. 4 Při velkém zjednodušení lze ke kladům globalizace počítat růst objemu globálně obchodovaného zboží, rychlost a komplexnost přímých investic, ekonomický růst některých původně rozvojových zemí a povzbuzení rozvoje dalších zemí, růst spotřeby, vznik a posilování významu útvarů nadnárodního charakteru, vznik kultury tzv. druhé moderny. K nepochybným záporům globalizace např. patří nekontrolovaný transfer finančního kapitálu, nerovnost v přístupu k celkovému společenskému růstu jak mezi zeměmi tak uvnitř rozvinutých průmyslových zemí, rostoucí narušování životního prostředí, destrukce tradičních výrobních podniků v periferních zemích, růst kulturních antagonismů, "globalizační šoky" vlivem prudkých změn vyvolaných vlivem médií a informačních technologií. Podrobnější rozvedení kladů a záporů globalizace viz 5 .

8.2 Vybrané přístupy ke globálním problémům

8.2.1 Činčera 1 hovoří o globálních problémech environmentálních, interkulturních a antroposociálních. Základem těchto problémů je prudký růst světové spotřeby – ta se celkově od roku 1950 více než zšestinásobila. Na jedné straně je to pozitivní a stovky milionů lidí zvýšily svoji životní úroveň, růst blahobytu se však netýká všech. Dokumentuje to následující tabulka převzatá opět z Činčery 2 :

Vyspělé země

- 2,3% roční růst spotřeby na jednoho obyvatele ve vyspělých zemích za posledních 25 let
- roční spotřeba energie na obyvatele Severní Ameriky 342 Gj, 131 Gj v Evropě a Střední Asii
- pod úroveň bídy žije 7-17% obyvatel vyspělých zemí
- více než 100 mil. strádá chudobou, nemá vlastní domov
- 37 mil. je nezaměstnaných
- 200 mil. se patrně nedožije věku nad 60 let

Rozvojový svět

- 5,3% ekonomický růst v rozvojových zemích v letech 1992-6 (oproti 3,1 procentnímu růstu v 80. letech)

Asie

- 6,1% roční růst ve východní Asii za stejnou dobu a 2% růst v jižní Asii
- roční spotřeba energie na obyvatele 28,5 Gj

Afrika

• průměrně 20% pokles spotřeby průměrné africké domácnosti oproti době před 25 lety
roční spotřeba energie na obyvatele 12 Gj

Lidstvo

- 80% lidstva zaznamenává růst spotřeby

- více než 1 mld lidí deprimována v uspokojování základních lidských potřeb, v roce 1993 žilo 1,3 mld lidí pod úrovní bídy, ženy častěji než muži
- průměrný roční příjem je 5000 USD na jednoho obyvatele; více než 1,3 mld lidí žije z méně než 1 USD denně
- pokles reálného příjmu v první polovině 90. let pro 1,5 mld lidí

Z uvedených čísel je patrné, že celková spotřeba lidstva vzrostla, neplatí to však pro všechny lidi. K velkému rozvoji došlo zvl. ve východoasijském regionu /zde je problémem porušování lidských práv totalitními režimy/, k silnému zhoršení v Africe. Nerovnoměrné rozložení bohatství způsobuje ve společnostech velké intra i intersociální rozdíly.

Velmi ve světě vzrostla i spotřeba energie, surovin aj. zdrojů. Přitom však více než 2 miliardy lidí mají omezenou nebo žádnou příležitost využívat elektrickou energii. Znepokojující je spojitost zvětšování chudoby se současným růstem spotřební úrovně, snižují se zvl. výdaje na jídlo, vzdělání a zdraví.

8.2.2 Kořeny globálních problémů jsou rozsáhlejší a hlubší, nelze je vidět jen ve vzrůstající výrobě a spotřebě. Podle Nováčka je možné je vidět i v jednostranném politickém preferování blahobytu, přičemž ale rozdíly mezi bohatými a chudými enormně vzrostly a netýkají se už jen hmotného a finančního majetku, ale i přístupu k informacím. Nováček nadto vidí i korelaci blahobytu s nerozhodností politických elit a neschopností přijmout rázná, byť bolestivá opatření, která by mohla zabránit rozvoji hrozících negativních jevů jako jsou války, genocidy, výbuchy kriminální anarchie, rozpad sociálních struktur. Hlavní příčinou světové krize /vyústující i do 2 světových válek/ve 20. století byl dle Paula Johnsona, autora knihy *Dějiny 20. století* mravní relativismus připravovaný ateistickými mysliteli Marxem, Freudem a Nietzsche. Nicméně se i Nováček přiklání k tomu, že bezprostřední příčinou hlavních globálních problémů je exponenciální růst výroby v průmyslové revoluci, jenž si vyžaduje odpovídající růst spotřeby energií a surovin; navíc dochází k exponenciálnímu růstu obyvatelstva. K hlavním globálním problémům podle Nováčka /který si vědomě nedělá nárok na úplnost jejich výčtu/ patří populační problémy, zdravotní problémy, problémy násilí, nerovnoměrné rozdělení bohatství, čerpání zdrojů a ohrožení životního prostředí. Globální problémy jsou rozsáhlé a složité a jejich řešení vyžaduje překonání jen krátkodobé konzumní úrovně myšlení a jednání lidí. K tomu je potřebná nová vize. Světová organizace pro životní prostředí a rozvoj již v roce 1987 s takovou vizí přišla. Považovala za ni *udržitelný rozvoj*, jímž je způsob uspokojování potřeb současnosti bez ohrožení potřeb budoucích generací. J. Topercer jej definoval takto: „Udržitelný rozvoj je cílený proces změn v chování lidské společnosti k sobě samé i ke svému okolí (krajině a jejím zdrojům), směřující ke zvyšování současného i budoucího potenciálu uspokojování potřeb lidí i příslušníků fauny, s ohledem na možnosti (limity) krajiny a jejích zdrojů.“ Nováček uvádí následující 4 klíčové základní faktory pro formulování a prosazování udržitelného rozvoje:

- Hodnotové orientace obyvatel
- Politický systém
- Ekonomický systém
- Legislativa.

Změny ve všech těchto oblastech vyžadují delší časové období. K prosazování sebelepších globálních vizí je nutné zavést i globální řízení. Dosavadní světové organizace na tyto úkoly nejsou připraveny. Jako o první pojednává Nováček o reformě OSN /v současnosti sice existuje *Komise OSN pro globální řízení*, ta však nepřipravuje zásadní změny/. Jedním

z nejdůležitějších kroků pro realizaci globálního řízení by mělo být založení globálního fóra v oblasti ekonomické, sociální a ekologické. Bývalý viceprezident USA, Albert Gore přišel ve své knize /viz v literatuře/ s ideou nového, globálního Marshallova plánu. Kromě úvah o ochraně životního prostředí a o stabilizaci populace se zabýval podporou lepších technologií výroby, zlepšením ekonomických norem a ukazatelů pro hodnocení vlivu na životní prostředí, vytvořením nové generace mezinárodních dohod a vytvořením programu pro ekologické globální vzdělávání.

Samotná idea dnes již zastarala a navíc by pro skutečnou realizaci vyžadovala podrobnější rozpracování. Je sympatické, že právě o takové rozpracování v rámci projektu Millenium usilují někteří naši vědci ve spolupráci s širším týmem spolupracovníků z jiných zemí. Více viz dále ve stati 8.2.6 *Globální partnerství pro rozvoj*.

8.2.3 Podle zajímavé eseje prof. L. Mlčocha ¹ je globalizace „velkou a dosud nenaplněnou civilizační výzvou pro ekonomii i pro křesťanství univerzální církve, neboť je to tato židovsko-křesťanská euroamerická civilizace, v jejímž lůně se globalizace zrodila.“

Jedná se o pohled ekonoma zajímajícího se o srovnávání ekonomických systémů a o roli etiky a zvl. křesťanského sociálního učení v hospodářství. Podle Mlčocha v globalizaci kromě jiných světových propojení enormně roste váha finančního sektoru ve světovém hospodářství. Uvádí např., že „Za posledních 20 let rostla reálná ekonomika ve světovém měřítku (reálný objem zboží a služeb) průměrně o 2,5 % ročně. Zahraniční obchod rostl za stejné období o 5% ročně, bankovní úvěry o 10%, transakce s cennými papíry o 20%, a některé moderní instrumenty kapitálových trhů (tzv. deriváty a „futures“) dokonce o 40% ročně“.² L.Mlčoch dále hovoří „o fascinujícím celosvětovém informačním, rozhodovacím a alokačním řádu – trhu -, který postupně opřádá a zásobuje populaci celé zeměkoule. Již dnes jsou odhady, že „globálně produkované“ výrobky a služby představují 35 % celosvětové produkce (nechť si čtenář dosadí sám, které to asi jsou: dopravní letadla sama, ale i letecká doprava jako taková, hamburgery McDonald's a kokakola, počítače včetně programového vybavení, mobily i automobily, ale i obalové techniky a materiály...)“. Autor vyjadřuje o kousek dále i své přesvědčení křesťana: „Musíme se naučit žít ve financializovaném světě, máme se učit odolávat novým typům svodů a pokušení a jsme zavazováni k tomu, aby Boží království bylo již zde, a aby zde bylo stále o něco více přítomno“.³ Další vybrané citáty a informace dokreslují již tak vědomě výběrový pohled zmíněného ekonoma: „Proměny ve fungování světových finančních trhů znamenají, že **státy se musí účastnit celosvětové soutěže o příliv kapitálových investic:** země, regiony, ba celé kontinenty jsou ohroženy ztrátou zájmu kapitálu, neatraktivností investování, „ztrátou důvěry“ kapitálu. *Kdo chvíli stál, již stojí opodál*, řečeno s Janem Nerudou, a žádný národní stát si nemůže dovolit přepych vyloučení, exkluze ze světových obchodních a finančních transakcí: Neboť marginalizace, vytlačování na okraj, postihuje nejen slabé jednotlivce, minoritní etnika, ale celé země a kultury. V zájmu úspěšnosti v této celosvětové soutěži o alokaci kapitálu jsou národní státy nuceny dělat všechno pro zvýšení své vlastní atraktivity.“⁴ „**Nadnárodní celosvětové organizace**, jako jsou World Bank, International Monetary Fund, OECD? WTO, ale také NATO, uplatňují své doktriny, formulují koncepce, publikují expertní analýzy a doporučení pro vlády a národní banky postsuverenních států, a mají dostatek ekonomického i politického vlivu na to, aby cestami formálními i neformálními přivedly vlády národních států k respektování svých doktrín. s Rostoucí společenské nároky nemají jen vnější, ale i vnitřního /kulturní, morální, hodnotový/ charakter: „Známý americký myslitel Michael Nowak přišel s obrazem moderní společnosti, která stojí na třech pilířích, jimiž jsou tržní ekonomika, politická demokracie a morálně-kulturní systém společnosti. Jen vzájemně vyvážená rovnováha těchto tří „subsystémů“ je funkční a slibuje další vějíř rozvojových příležitostí do budoucna. Dnešní

perioda postsuverenního státu a chřadnoucí občanské společnosti je typická narušením rovnováhy těchto subsystémů: oslabená parlamentní demokracie a oslabené morálně-kulturní podloží společnosti nejsou s to držet krok s hypertrofií expanzivní tržní ekonomiky. Suverenita státu je tak ohrožována nejen „zvenčí“, ale i „zevnitř“.“ 6 Prof. Mlčoch neskrývá enormní obtížnost řešení celosvětové situace volající po naplnění úkolů „superstátu“ v globální ekonomice. Dnešní světové instituce jako OSN, WB, IMF a WTO mají jen delegovanou a příliš omezenou moc.

Závažným jevem v globalizaci je nerovnoměrná tvorba a distribuce bohatství. Chudoba je problémem nejen ve třetím světě, ale i v bohatých zemích. Po špatných zkušenostech s neregulovaným trhem i s ekonomickým dirigováním za nacismu vznikla v Německu koncepce sociálně tržního hospodářství v níž sice jako základ platí tržní přidělování vyžadující však určité korekce v zájmu sociální soudržnosti. V současnosti tím více rostoucí nerovnost „v rozdělování důchodů na globálních trzích s rostoucími výnosy z rozsahu vyžaduje „sociální vyrovnání“ – tentokrát již jako „globální sociální vyrovnání“. Globální ekonomika však dosud nevytvořila odpovídající zdroje ani mechanismy pro takové globální sociální vyrovnání. Nejen to: Neoliberální koncepce rozvoje se přímo protiví takové myšlence, odmítají jí vůbec přiznat legitimitu. Je to jen dokladem, že dnešní filozofie světového hospodářského řádu se vzdaluje křesťanským civilizačním východiskům.“ 7

V říjnu 2001 se v České národní bance konala konference „Reformy v Latinské Americe a ve východní Evropě“. „Konference ukázala, že neoliberální reformy měly v Jižní Americe překvapivě malé výsledky na „kontinentální úrovni“ a že i za malý hospodářský růst bylo v některých zemích nutno zaplatit bolestnou polarizací společnosti. Byla vyslovena potřeba nové vlny reforem – avšak bezradnost, jak by měly být tyto reformy vedeny byla očividná. Je i naší českou transformační zkušeností, že samotné restriktivní makroekonomické politiky nestačí. Je třeba hluboké reformy institucí, nápravy mravů a změny paradigmatu ekonomické teorie. Nerovnoměrnost globálního vývoje si vyžaduje daleko angažovanější politiky ve směru „globálního sociálního vyrovnání“ a nové formulování principů světového hospodářského řádu.“ 8 Prof. Mlčoch klade ve svém eseji i otázku zda globální kapitalismus neohrožuje riziky destabilizace sám sebe... Tomuto problému věnoval George Soros svou knihu *Krize globálního kapitalismu /1998/* v níž vychází z úvah K. Poppera, F. Hayeka a J. Schumpetera. Podle Mlčocha se jedná v podstatě právě o „integritu“ světových finančních trhů. Pokud na nich místo důvěry převládá morální hazard vedoucí k náhlým zhroucením důvěry, pak mohou být celé regiony, země i kontinenty vystavovány šokům znehodnocování domácí měny, úspor, penzijních systémů... Mlčoch k tomu uvádí jasnou úvahu a doporučení: „O kapitálovém trhu bylo řečeno, že je to „plaché zvíře“. Dávám přednost obrazu hejna ptáčeků zobajících zrní na poli: to jsou investoři, kteří přinesli do země kapitál a setrvávají tak dlouho, dokud mají pocit bezpečí a jistoty svých zisků. Jakmile však vznikne důvod pro poplach – ať už oprávněný, nebo jen domnělý -, hejno ptáčeků se náhle zvedá a odlétá jinam. Z tohoto podobenství plyne naučení pro profesionální ekonomy, řadové účetní, informatiky, auditory a analytiky, ale také pro lidi veřejně angažované, pro politiky, byznysmeny, vědce a novináře: My všichni máme přispívat ke vzniku a udržování atmosféry důvěry a důvěryhodnosti, máme pěstovat kulturu objektivity a pravdivosti informací. Je třeba „propíchnout“ falešné bubliny dříve, než se rozrostou do neovládutelných rozměrů...“ 9 Velké riziko morálního hazardu v dnešním světě je podle Mlčocha menší u „přímých investic“ (výstavba nových továren, „joint ventures“, aliance se strategickými investory). Globální ekonomika je kritizována pro růst rozdílů v odměňování lidí, pro atmosféru vyvolávající posedlost penězi a bohatstvím, pro sklon k hazardování. Podle Mlčocha je třeba usilovat o „globální dobro“, objektivně analyzovat kapitalismus, být si však vědom, že za něj není reálná alternativa. S euroamerickou civilizací je spjato už dva tisíce let křesťanství, avšak

zvláště Evropané mají velký závazek naplnit jeho poslání v globálním duchovním dění označovaném za spirituální globalizaci. Právě křesťané by měli usilovat o nový celosvětový hospodářský řád a nové globální dobro.

8.2.4 Rostoucí globální problémy zvyšují potřebu alternativních vizí budoucího rozvoje světa. Mezi myslitele vytyčující takové vize patří např. Peter Drucker, který rozvíjí úvahy o postkapitalistické společnosti. Nástrojem přeměny kapitalistické společnosti se stává společnost znalostí. V současných vyspělých průmyslových zemích se staly základním zdrojem a bohatstvím právě informace a znalosti. Podle Druckera však dosud plně nerozumíme tomu, jak se znalosti chovají jako ekonomický zdroj. Je potřebné vytvořit ekonomickou teorii podle níž budou znalosti v centru procesu tvorby bohatství. Podle Druckera můžeme doufat, že taková zásadní teorie bude vytvořena za 100 let. Neznamená to však, že bychom měli rezignovat – je třeba pokračovat v objasňování mechanismu fungování současné společnosti. Sám Drucker je nejlepším příkladem – v roce 1999 vydal práci „Výzvy managementu pro 21. století“, v níž představuje strategie, které je třeba používat v „nových jistotách“ počátku 21. století. Na začátku 21. století v době rychlých změn a velkých nejistot přesto Drucker nachází 5 výrazných jevů - nových jistot.

První a bezprecedentní jistotou je *klesající porodnost ve vyspělém světě*. Porodnost v západní a střední Evropě i v Japonsku klesla hluboko pod úroveň potřebnou k prosté reprodukci obyvatelstva a klesla i v USA, kde to díky přistěhovalcům nebude v nejbližších letech ještě tak patrné. Obyvatelstvo vyspělých zemí stárne. Jaké jsou důsledky? V příštích 20 - 30 letech budou demografické faktory hrát velkou roli v politice. Bude nutné řešit výrazné zvýšení věkové hranice pro odchod do důchodu; velké politické problémy budou i s přistěhovatelstvím a to zvl. se zemí s odlišnou kulturou a náboženstvím. Velké politické problémy nebudou mít nic společného s dnešním tříděním na politiky na levi, pravici či ve středu. To povede k velké nestabilitě politiky a slabosti vlád ve vyspělých zemích. Velké změny budou i v tom, čemu dnes říkáme "odchod do důchodu". Ten nebude tak kategorický, starší lidé budou pracovat na pružné menší úvazky. To bude platit zvláště pro lidi pracující nikoliv manuálně, ale se znalostmi. Tento jev začne v USA již kolem roku 2010. Již dnes nastává jak v USA, tak v Evropě a v Japonsku potřeba zásadních inovací pracovních a zaměstnaneckých vztahů. Ty organizace, které dokáží získat a udržet starší zkušenější pracovníky vybavené znalostmi, budou ve velké konkurenční výhodě.

Druhou jistotou pro 21. století je *posun v rozdělování disponibilních příjmů*. Podíly disponibilních příjmů leží u základu veškerých ekonomických informací. Proto je potřeba sledovat změny v jejich trendech i uvnitř trendů. Už ve 20. století nebyl velký hospodářský rozmach stimulován především ekonomickými silami, protože podíl disponibilních příjmů vynakládaný na uspokojování ekonomických potřeb ve vyspělých zemích ve 20. století klesal. V tomto století byly růstovými sektory státní správa, zdravotnictví, výchova a vzdělávání a volný čas. Jaké jsou růstové obory dnes? Nejrychleji rostoucím oborem nejsou informace, ale finanční služby pro drobné zákazníky - stárnoucí populaci. Vysvětlení je jednoduché: Rostoucí množství příslušníků střední třídy si ve věku nad 40 let uvědomuje, že pro potřeby jejich stáří neposkytne po odchodu do důchodu stávající systém dostatek prostředků. Hledají proto investice, které jim za 20-30 let zajistí finance. Dalším růstovým oborem jsou informace - ale opět překvapivě nejen na elektronické či počítačové bázi, ale i tištěné. Jiné obory jsou naopak zralé /farmaceutický průmysl/ nebo upadající /osobní automobily/. Veškeré správně řízené instituce ve 21. století potřebují adekvátní informace o rozdělování disponibilních příjmů.

Třetí novou jistotou je *nezbytná změna v definování výkonnosti*. Dosud se neprosadila zásada, že prioritní při řízení podniků by měly být zájmy akcionářů. Prioritou až dosud byly

zájmy zaměstnanců a sociální shoda. Je však nutné vypracovat nové koncepce "výkonnosti" a to i včetně nových kritérií i výkonnosti v nefinanční oblasti kvůli pracovníkům se znalostmi.

Další novou jistotou je *požadavek globální konkurenceschopnosti*. Každá instituce /tedy nejen podnik, ale i univerzita, nemocnice aj. organizace/, která chce přežít a být úspěšná se musí vyrovnávat se standardy předních institucí z daného oboru v celém světě. Úspěch v podnikání nebude moci vycházet z nízkých mezd pracovníků, ale z vynikající produktivity nebo technologického předstihu. Jakkoliv prosazovaný protekcionismus se postupně ukáže jako špatný.

Pátou jistotou pro 21.století je podle Druckera *rostoucí nesoulad mezi ekonomickou a politickou realitou*. Tento nesoulad vychází z faktů. Světová ekonomika se stále více globalizuje, politické hranice ale nemizí. Přesněji lze říci, že existuje globální ekonomika peněz a informací. Existují však i regionální ekonomiky s volnou cirkulací zboží a v nichž se omezují překážky pohybu služeb a lidí. Nadto roste množství národních a místních realit s ekonomickým nebo převažujícím politickým charakterem. Všechny instituce existují v rámci těchto tří sfér a musí se s tím stále vyrovnávat. Pro management přitom neexistují jednoduché návody jak to dělat. Prakticky se však vyplatí držet se pravidla, že pro danou instituci vhodné ekonomické důvody nemají být obětovány politickým vlivům.

Peter Drucker formuluje 5 nových jistot 21.století proto, aby si každá organizace mohla v rámci své teorie podnikání vytvořit i určitou strategii, tj. transformovat svou teorii podnikání ve výkonnost. Teprve taková strategie umožní "organizaci dosáhnout požadovaných cílů v nepředpověditelném prostředí". Organizace, která nemá strategii, nedokáže rozhodovat o tom, co pro ni v daném prostředí a čase představuje "příležitost" ani uvažovat o tom, že je potřebné v závislosti na výsledcích nové promýšlení vlastní teorie podnikání a její inovace.

Pro účel těchto skript je důležité další autorovo upozornění o významu jim formulovaných tzv. nových jistot:

"Reality, o nichž pojednává tato část publikace, nenaznačují instituci, co by měla dělat, natož pak, jak by to měla dělat. Nastolují výzvy, na něž musí najít odpovědi v jednotlivých institucích strategie. A jsou to výzvy, jimiž se strategie dosud zabývala jen zřídka, pokud vůbec někdy. Jestliže však instituce nezačne tyto nové reality zvažovat, k žádné strategii se nedopracuje. Nebude připravena na náročné úkoly, které před ní nepochybně postaví příštích několik let, ne-li příštích několik desetiletí. Pokud tyto problémy nedokáže úspěšně vyřešit, nemůže žádný podnik počítat s tím, že přežije, či bude dokonce prosperovat v období turbulence, strukturálních změn a ekonomické, sociální, politické i technologické transformace."

8.2.5 V rozsáhlém *Projektu tisíciletí /Millenium Project/* – akci University Spojených národů v New Yorku – měnilo pojmenování předmětu zájmu od 15 globálních problémů specifikovaných v roce 1997 ve zprávě *Stav budoucnosti /State of the Future/* postupně na 15 globálních příležitostí až dospěli k 15 globálním výzvám, stojícím před lidstvem v novém tisíciletí. Tyto globální výzvy jsou vzájemně propojeny a kladou základní otázky pro politické akce vždy pro příští dekádu.

„Dosavadních 7 let výzkumu v *Projektu tisíciletí* ukázalo, že nejdůležitější výzvy jsou svou povahou nadnárodní a z hlediska řešení nadinstitucionální. Nemůže je postihnout žádná vláda ani instituce jednající osamoceně. Vyžadují akční spolupráci vlád, mezinárodních organizací, korporací, univerzit a NGO /?/. Nadinstitucionální mechanismy týkající se těchto globálních činitelů /aktérů/ neexistují. Pokud jde o následnost, pak Výzva 1 o udržitelném rozvoji není ani více ani méně důležitá než Výzva 15 o globální etice. Výzvy spolu vzájemně souvisí: zlepšení v jedné ulehčuje plnění jiných; zhoršení v jedné zhoršuje plnění jiných.

Argumentace že jedna je důležitější než jiné je jako argumentace že lidský nervový systém je důležitější než systém dýchání. Je větší konsensus o globální situaci vyjádřené těmito Výzvami a s nimi spojenými akcemi než existuje ve zpravodajských médiích. 15 globálních výzev vytváří pracovní rámec pro hodnocení globálních a lokálních návrhů pro lidstvo (o udržitelném rozvoji lze diskutovat jako o globálním i lokálním /sousedském/ cíli).

15 Globálních Výzev (s vějířem názorů /hledisek/ a akcí vztahujících se ke každé) se každý rok doplňuje a obohacuje regionálními pohledy a indikátory měřícími pokrok v těchto výzvách a je publikováno v ročnících **Stav budoucnosti /State of the Future“**. Na internetu je zveřejněno velké množství informací – u každé z následujících výzev je např. uveden krátký přehled přímo k ní a nabídka jak ji doplnit /upřesnit/. 1

15 Globálních Výzev

1. **Jak lze dosáhnout udržitelného rozvoje pro všechny?**
2. **Jak umožnit každému dostatek pitné vody bez konfliktu?**
3. **Jak může růst populace a přitom dosáhnout rovnováhy ve zdrojích?**
4. **Jak lze vytvořit opravdovou demokracii v autoritářských režimech?**
5. **Jak dosáhnout větší citlivosti politické činnosti na globální dlouhodobé perspektivy?**
6. **Jak může být globální konvergence informačních a komunikačních technologií být dostupná každému?**
7. **Jak lze povzbudit etické tržní ekonomiky aby pomáhaly redukovat propast mezi bohatými a chudými?**
8. **Jak lze snížit nebezpečí nových a znovu se objevujících nemocí a imunních mikro-organismů?**
9. **Jak lze zlepšit kapacitu rozhodování ve vztahu k práci a změnám institucí?**
10. **Jak mohou sdílené hodnoty a nové bezpečnostní strategie redukovat etnické konflikty, terorismus a užívání zbraní hromadného ničení?**
11. **Jak lze zlepšováním postavení žen pomoci zlepšování podmínek lidí?**
12. **Jak zabránit tomu, aby se nadnárodní sítě organizovaného zločinu stávaly silnějšími a sofistikovanějšími globálními zřízeními /podniky/?**
13. **Jak lze bezpečně a účinně pokrýt rostoucí požadavky na energii?**
14. **Jak lze urychlit vědecké a technologické průlomy, aby se zlepšily lidské podmínky?**
15. **Jak dosáhnout toho, aby se etické úvahy pravidelněji vtělovaly do globálních rozhodování?**

Více k 15 globálním výzvám viz na <http://www.acunu.org/millennium/challeng.html>

8.2.6 Globální partnerství pro rozvoj /dále ve zkratce GPR/.

Při Centru pro sociální a ekonomické strategie Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze pracuje *Středoevropský výzkumný uzel projektu Millenium*. Zde vznikla samostatná studie nazvaná *Globální partnerství pro rozvoj /dále ve zkratce GPR/*. Studie vycházela z dvoukolového dotazníku a následujících rozhovorů /interview/ s politiky, zástupci nevládních organizací, představiteli akademické sféry aj. experty. Projektu se celkem zúčastnilo 80 lidí z 20 zemí, s experty bylo provedeno 20 interview. Jak už bylo uvedeno ve statí 8.2.2, základem studie byla idea jakéhosi globálního „Marshallova“ plánu. Marshallův plán po 2.světové válce se týkal obnovy vyspělých zemí s tradicí průmyslového rozvoje, od GPR se vyžaduje větší a komplexnější úsilí, protože se týká i rozvojových zemí bez této tradice. Hlavní motivací GPR je potřeba zlepšit životní prostředí a zlepšit postavení

rozvojových zemí. Ve zchudlých regionech glóbu je potřeba oživit naději jejich obyvatel, jinak hrozí jejich velká migrace do okolních zemí. V globálním výzkumném panelu projektu Millenium bylo jako hlavní cíle pro budoucnost stanoveno vymýcení extrémní chudoby a nebezpečných nemocí. Na tyto cíle navazuje přístup k nezávadné vodě pro všechny. Další důležité rozvojové cíle: výstavba infrastruktury, efektivní veřejná správa, vytváření stabilizující střední třídy.... GPR má zkoordinovat a zkvalitnit mezinárodní rozvojovou spolupráci tak, aby (zpočátku jen vybrané, postupně pak další) země - „příjemci“ díky pomoci dosáhly určité úrovně přitahující zájem soukromých investorů a současně schopnosti s těmito investory vyjednávat. Prioritou by tedy byly investice „do lidí“ – např. do oblastí vzdělávání, veřejné správy a rozvoje občanského sektoru. „V roce 1998 Světová banka hodnotila efektivnost zahraniční pomoci-jinými slovy: co funguje, co ne a proč. Konstatovala, že pouze země s rozvinutým systémem dobrého vládnutí a zdravou sociálně-ekonomickou politikou jsou schopny efektivně využít přicházející finanční zdroje. V těchto případech pak pomoc vykazuje vysoce uspokojivé výsledky.

Podle Globálního výzkumného panelu projektu Millenium je nejdůležitějším předpokladem úspěšné implementace GPR „respektování lidských práv a mezinárodního práva v zemi příjemce“. Nicméně respondenti současně k této podmínce přiřadili velmi malou pravděpodobnost realizace. Předpoklad, že „projekty by měly být dostatečně intenzivní a dlouhodobé, aby přispěly k zásadní změně“, byl hodnocen jako velmi důležitý a zároveň velmi pravděpodobný. Dalším předpokladem úspěšného GPR je respektování principů demokracie a svobodného tržního hospodářství. Transparentnost a dostupnost informací jak ze země příjemce, tak i dárce, by měly být garantovány. Navíc, země příjemce pomoci by měla být schopna poskytovat data, která jsou považována za důležitá při hodnocení procesu rozvoje. Stejně tak obyvatelé země přijímající pomoc by měli mít snadný přístup, například prostřednictvím Internetu, k zahraničním údajům a informacím.

Projekty GPR by měly být založeny více **na kontraktech a vzájemné pomoci a závislosti, než na rozvojové pomoci. Tyto kontrakty by měly být slučitelné s udržitelným rozvojem** a měla by být zajištěna aktivní účast lidí ze země přijímající pomoc.“¹

„GPR by mělo sestávat ze dvou fází. V první, krátkodobé fázi, by mělo být pomoci zemi (nebo regionu), aby se vymanila z krize a stabilizovala se situace. První fáze by měla trvat omezenou dobu, například čtyři roky, což je stejné období jako trvání Marshallova plánu. Druhá, dlouhodobá fáze, by měla zemi pomoci stát se středně rozvinutou, s HDP kolem 5000 USD/osobu/rok, kde je již uspokojivě rozvinuto podnikatelské prostředí a aktivity a kde investice, především ze soukromého kapitálu, mohou proudit do země. Konečným cílem

Globálního partnerství pro rozvoj by mělo být dosažení prahu udržitelného rozvoje, kdy HDP je ve výši přibližně 8-10 000 USD/osobu/rok.

Celá druhá fáze vyžaduje nejenom ekonomické změny, doprovázené případně politickými změnami, ale také sociální a kulturní změny. Tyto sociální a kulturní změny se objeví ve formě změněného postavení žen, zrušení dětské práce, rozvoje podnikatelského prostředí a kultury, posílení etického prostředí, které eliminuje korupci atd. Tyto sociální a kulturní změny jsou dlouhodobým úkolem a mohou trvat snad dvě generace, tedy asi čtyřicet let.“

Jak rozvoj financovat? Odhady potřeby finančních zdrojů na GPR lze provádět s pomocí dílčích kalkulací prováděných agenturami OSN. Tak např. dle odhadů by si zajištění přístřeší, pitné vody a alespoň 1 jídla denně pro 2 miliardy lidí (s denním příjmem nižším než jeden dolar) vyžadovalo ročně asi 13 miliard dolarů. Podobně lze spočítat náklady na základní vzdělání pro všechny /ty se odhadují asi na 7 miliard dolarů ročně), humanitární pomoc,

splnění rozvojových cílů, péči o globální společné zdroje atd. Tak došli autoři studie postupně k tomu, že na realizaci GPR by byla potřeba ročně 400-500 miliard USD po dobu 20-40 let. Tato částka se zdá být vysoká, ale stačí si uvědomit, že nadnárodní společnosti působí bez ohledu na hranice a tak využívají výhody z různých politických a ekonomických uspořádání v různých zemích – výsledkem je, že ročně skončí 800 miliard dolarů v tzv. daňových rájích. Nebo: Jediný teroristický útok na Světové obchodní centrum 11.9.2001 stál americké pojišťovací společnosti 40-70 miliard dolarů, nadto se odhaduje, že v jeho důsledku se hrubý domácí produkt USA snížil o 639 miliard USD (v tom nejsou zahrnuty škody v dalších zemích)! Ukazuje se, že preventivní globální program je vždy podstatně levnější než následné odstraňování globálních škod.

Otázkou současnosti je jak prostředky potřebné na GPR získat. Z návrhů stačí stručně uvést alespoň hlavní:

- Vyčlenit určité procento z členských poplatků zemí – členů Mezinárodního měnového fondu
- Zavést daň za zahraniční devizové operace
- Obdobně jako se platí daně v jednotlivých státech, zavést globální daň (na boj s organizovaným zločinem a terorismem; na sociální, ekologické aj. účely)
- Rozvojovým zemím odpouštět dluhy při závazku financování vytypovaných rozvojových projektů na vlastním území

Možností financování globálních projektů je několikanásobně více, dosud se však nedospělo ke kolektivní vůli o využití dostupných prostředků k dobrým cílům.

Pro koordinaci GPR vidí většina expertů jako nejvhodnější stávající nebo nově vytvořené různé orgány OSN. Ze stávajících by to mohla např. být nově programově vybavená Poručenská rada. „Struktura koordinačního orgánu by mohla být založena na návrhu struktury reformované OSN, který byl prezentován Josefem Vavrouškem, federálním ministrem životního prostředí, v roce 1992 na Konferenci OSN o životním prostředí a rozvoji v Rio de Janeiro.“² Poněkud modifikovaná struktura koordinačního orgánu GPR by mohla zahrnovat: **Bezpečnostní systém, Sociální systém, Ekonomický systém, Environmentální systém a Globální systém s obecným posláním.**

8.3. Transcendence kultury, přenesení se přes kulturu

Americký psychoterapeut Scott Peck zjistil, že postup léčby jeho pacientů souvisí výrazně s jejich duchovním růstem. Tak, jak člověk roste fyzicky a rozvíjí se psychicky, podobně se rozvíjí i duchovně. Peck zjistil řadu paradoxních jevů: Někteří lidé se psychicky zbavili problémů, rozvinuli se a vyspěli, když se oprostili od staré víry, u mnoha jiných naopak byla víra podmínkou dalšího růstu. Postupně proto dospěl ke specifikaci čtyř následujících fází duchovního, spirituálního růstu :

- I. Chaotická, antisociální fáze.
- II. Formální, institucionální f.
- III. Skeptická, individuální f.
- IV. Mystická, společenská fáze.

Ad I. Jedná se o fázi nevyvinutou. Je v ní většina dětí, ale i cca 20% dospělých. Charakterizuje ji manipulativní, sobecké jednání a zřejmě i neschopnost milovat. Často jde o lidi bez zásad, absolutizující vlastní vůli. V této fázi je řada předních politiků a osobností

známých ze světa podnikání, médií, vědy apod. - tváří se jinak (ctihodně, vzorně, "právně") než jací skutečně jsou. Úplné dno představují lidé, jimž Peck říká "lidé lži".

Pro ty dospělé /nacházející se v této fázi/, kteří vědomě a vytrvale nelžou sami sobě, dochází občas k nejbolestivějším zážitkům, když si uvědomují chaos a neřád ve vlastní osobnosti. Tyto a jiné zážitky mohou vést k přechodu, transformaci, "vytržení" z této fáze vývoje do fáze jiné, většinou však do institucionální.

Ad II. Dostane-li se člověk bez zásad do nějaké instituce (vězení, armáda, korporace, politická strana, církev), dojde často k přechodu k jiným rysům chování. Charakteristické je zvl. přilnutí k formám a vize velkých nerozvíjených ideálů. U náboženských lidí to může být vize Boha jen jako vnější bytosti, která přesahuje člověka. Jestliže na západě je často přístavem lidí této fáze nějaká církev, pak můžeme říci, že v postkomunistických zemích to bývají obecně různé staré i nové struktury (nové bohužel často jen v uvozovkách ...).

Dítě vychovávané ve stabilní, laskavé rodině (ať už podle principů křesťanství či buddhismu nebo islámu) se vyvíjí, ztrácí postupně přesvědčení o pravdivosti toho, co je dosud vesměs formálně obklopovalo - uvažuje, hledá samo a dostává se do třetí fáze...

Ad III. Pokračující duchovní vývoj směřuje ke kriticismu a skepsi, ale i k hledání cest dalšího individuálního rozvoje. Častá je třeba důvěra k vědě a jejím metodám. Pokračuje-li to dál, stávají se muži i ženy aktivními hledači pravdy. A protože platí "Kdo hledá, nalézá" - kousek po kousku si objasňují, skládají alespoň část "velkého obrazu" života. U některých začíná konverze do fáze IV.

Ad IV. Mysticismus = tajemství, hledání neznámého - oproti lidem II.fáze, kteří chtějí vše jasné, známé, vykolikované, nalajnované. Chování lidí IV.fáze: Společenští, vnímající jednotu světa, oprostující se od předsudků - nic v jejich myšlení neznamenaají frakce, bloky, státní hranice.

Lidé IV.fáze přijímají náboženství, aby se přiblížili tajemství.

Lidé II.fáze přijímají náboženství většinou proto, aby před tajemstvím unikli.

Těsně po fyzickém narození jsme lidmi převážně jen v možnosti. Člověkem se ten malý bílo-růžový (či jinak zbarvený) tvor stane až kontaktem s lidmi kolem - v procesu socializace. Erich Fromm to charakterizuje následovně: „V socializaci se učíme milovat dělat to, co dělat musíme.“

Individuální cesta fázemi spirituálního vývoje je cestou do kultury a z kultury.

V nedospělém stavu přijímáme hodnoty svého kmenového, kulturního "náboženství", bereme je za své vlastní. Ale ve III. a IV. fázi duchovního růstu se lidé z různých kultur oprostují od lidských rozdílností kultur a náboženství.

Nejlepším příkladem přenesení se přes kulturu, transcendence kultury jsou dle Pecka evangelia. Ježíš se oprostuje od řady tradičních postupů svých soukmenovců a zdůrazňuje pro člověka poměrně jednoduché, zásadní univerzálně platné životní principy. Peck na základě teorie fází duchovního růstu upokojivě vysvětlil většinu zdánlivě nejasných případů. Zbavit se zatěžujícího formálního pojetí víry může být skutečně osvobozující a vést k dalšímu rozvoji člověka. Naopak člověk, který si nechce připustit vyšší duchovní dimenze života, zůstává nutně na nižší fázi rozvoje a dál se dostane po přijetí určité víry.

V současném světě roste komunikace, poznávání cizích kultur, rozvíjí se psychoterapie, což umožňuje, **rozšiřuje cesty k duchovní dimenzi globalizace - k rozvíjení vědomí sounáležitosti mezi lidmi a k růstu světové komunity.** K v podstatě podobným výsledkům jako Peck dospěli i jiní odborníci. Klinický psycholog a psycholog manažerů William Pemberton zkoumal lidské vyhodnocovací procesy a komunikaci. Zajímalo ho zvl. jak to, že někoho v nitru přijímáme a máme ho rádi, zatímco jiného

vnitřně nepřijímáme a rádi ho nemáme. Naše hodnocení světa kolem nás se pro nás stává jakýmsi *posvátným systémem* a většinou se identifikujeme s lidmi, jejichž hodnocení jeví odpovídá našemu. Nedojde-li ke stejnému výkladu jevů, vzniká u nás naopak stres. Vědec a každý opravdu přemýšlející člověk přiznává svou neschopnost dokonale poznat o co ve skutečnosti kolem nás jde. Z toho plyne skromnost, pokora ve vztahu k různým *posvátným systémům*. V současném globalizujícím se světě bychom nebyli schopni vytvářet nějaký nebanální duchovní základ sjednocování světa, pokud bychom „trčeli“ jen ve svých hodnotách, ve své *posvátnosti* /jakákoliv taková izolace vede nakonec k nesnášenlivosti, agresi apod./ S druhými lidmi s výrazně jinými hodnotami musíme mluvit právě o tom, co je pro ně i pro nás posvátné. Je téměř jisté, že je to nejlepší cesta k pochopení naší neúplnosti a k opravdovému chápání světa lidí. Pemberton rozeznává pět stupňů rozvoje člověka a v podstatě je ztotožňuje se stupni vědeckého myšlení, jak je to znázorněno v následující tabulce.

Stupně vědeckého myšlení				
Stupeň	Věk	Směr zájmu	Filozofie	Definice
1. Vnímání	Raný	Já	Hédonismus	Egocentricita dětství
2. Předvědecký	Dětství	Lidé jako já	Absolutismus	Mám pravdu já
3. Raná věda	Mládí	Lidé jako my (skupina)	Relativismus	Já jsem bojovník za svobodu, ty jsi terorista
4. Moderní věda	Dospělost-1	Ti, kdo jsou v mém životě významní	Transakcionalismus	Mluvíme o způsobu, kterým mluvíme
5. Pokročilá	Dospělost-2	Všichni	Epistemolog	Např. názory F.S.C. Nortropa o porozumění světu

Pemberton dále zdůrazňuje, že nechceme-li se navzájem na světě pozabíjet, musíme se naučit rozmlouvat s lidmi s rozdílnými hodnotami. Posvátné hodnoty druhých nesmíme primitivně odmítat, přímo na ně útočit nebo se jim vysmívat. Měli bychom se naučit vést se všemi náročný dialog, v němž bychom měli dodržet tyto kroky: 1. *Reagovat upřímně*: např. přiznat, že druhý „dal našemu myšlení zabrat“; 2. *Parafrázovat*. Snažit se svými slovy vyjádřit co řekl druhý a ověřit si: „Rád bych zjistil, jestli vám rozumím...“ Pemberton to nazývá *dospělý tvořivý překlad*; 3. *Ptát se*. Ptát se nikoliv dotěrnými, ale otevřenými otázkami začínajícími slovy kdo, co, kdy, kde, kolik apod. Vyhybat se otázkám se slovem *proč* /vedou často ke stresu/.

Podobné modely vývoje vyspělosti člověka uvádí i mnozí další vědci a odborníci jako např. vývojový psycholog Jean Piaget, hlasatel „7 návyků vůdčích osobností“ Stephen R. Covey a další. Poznatky tohoto druhu jsou v dnešní společnosti potřebné právě proto, že v globalizujícím se světě bude potřebná i hlubší „globální“ komunikace.

Otázky 8

1. Cítíte potřebu účastnit se řešení některé /ých/ z 15 globálních výzev lidstva?
2. Pokuste se svými slovy vyjádřit jaké jsou globální problémy současného světa.
3. Jak může člověk "překračovat" svou kulturu ?

POUŽITÁ LITERATURA

K tématu 1.

Keller, J.: Úvod do sociologie. Praha, SLON 1992.

K tématu 2.1.

Bauman, Z.: Myslet sociologicky- netradiční uvedení do sociologie. Praha, Sociologické nakladatelství /SLON/ 1996.

K tématu 2.2.

Peck S.: Nevyšlapanou cestou.

K tématu 3.1.

Buriánek, J.: Sociologie. Praha, Fortuna 1996.

K tématu 3.2.

Bauman, Z.: Myslet sociologicky- netradiční uvedení do sociologie. Praha, Sociologické nakladatelství /SLON/ 1996.

K tématu 4.

SALMAN Harrie: Evropa v novém světle. Éós 1995.

K tématu 5.

Matoušek, O.: Rodina jako instituce a vztahová síť.

K tématu 6.

Blažek, V.: Venkov - města - média. Z této publikace je volně i doslovně v našem materiálu citováno.

K tématu 7.

CEJPEK, Jiří: Informace, komunikace a myšlení. Praha, Karolinum 1998.

Citace v části 7.1 označené **1,2,3,4,5** jsou v Cejpkově publikaci na stranách: 48, 49, 50, 51.

K tématu 8.

8.1 - citace **1,2,3,4,5** jsou z práce Mezřický, V. (editor): Globalizace. Praha, Portál 2003, strany 9, 10, 10, 12 a 15-16.

8.2.1 Citace **1**, **2** jsou v práci : Činčera: Globální problémy současného světa – <http://web.sks.cz/users/cn/zp/svet.shtml>, str.1 a dále

8.2.2 Nováček, P.: Mys dobré naděje: partnerství pro rozvoj jako globální environmentální výzva. Olomouc, UP 2003.

Nováček, P., Mederly, P.: Strategie udržitelného rozvoje. Praha.

Vydavatelství G plus G 1996

Gore, Al.: Země na misce vah. Ekologie a lidský duch. Argo 1994.

8.2.3 citace **1,2,3,4,5,6,7,8,9** jsou z příspěvku L.Mlčocha ve sborníku Mezřický, V. (editor): Globalizace. Praha, Portál 2003 - viz strany 71,74,75,77,78,81, 84-85, 85, 87

8.2.4 Drucker, P.F.: Postkapitalistická společnost. Praha, Management Press 1993

Drucker, P.F.: Výzvy managementu pro 21. století. Praha, Management Press 2001.

8.2.6 Nováček, P.: Mys dobré naděje: partnerství pro rozvoj jako globální environmentální výzva. Olomouc, UP 2003.

Citace jsou ze stran 103 a 113.

8.3 SALMAN Harrie: Evropa v novém světle. Éós 1995.

PECK Scott M.: V jiném rytmu. Olomouc, Votobia 1995.

HOWARD Pierce J.: Příručka pro uživatele mozku. Praha, Portál 1998.

COVEY Stephen R.: 7 NÁVYKŮ VŮDČÍCH OSOBNOSTÍ. Praha, Pragma 1997.

Ke studiu sociologie jsou dále vhodné zvláště následující práce:

Giddens, A.: Sociologie. Praha, Argo 1999.

Jandourek, J.: Úvod do sociologie. Praha, Portál 2003.

Librová, H.: Pestří a zelení. Brno, Veronica, Hnutí Duha 1994.

Nováček, P. - Svoboda, J.: Rozhovory od Bakerova jezera. Luhačovice, Atelier M 2002.